

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

Gyermekek bevonása a vallási döntésekbe

Kézirat lezárásának a dátuma:

2024/09/12

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés	3
2. Gyermeki jogok	4
2.1. Gyermekkép	4
2.2. Magyarország gyermekképe	6
2.3. Gyermek helye a családban	8
3. Szülő és gyermek viszony	9
3.1. Jogviszony jellege	10
3.2. Nevelés megválasztásához való jog	11
3.3. Gyermek vallásszabadsága és nevelés megválasztása	13
3.3.1. Iránymutatás	14
3.3.2. Tájékoztatás	20
4. Gyermeki részvétel	21
4.1. Gyermek megkérdezése	24
4.1.1. Kit?	24
4.1.2. Mit?	26
4.1.3. Hogyan?	26
4.1.4. Miért?	27
4.2. Döntés meghozatala	28
4.2.1. Kinek a döntése?	28
4.2.2. Bevonás módjai	30
5. Kikényszeríthetőség lehetősége	32
6. Konklúzió	34
7. Irodalomjegyzék	37

1. Bevezetés

„A gyermekek nem a holnap emberei, hanem a ma emberei. Joguk van ahhoz, hogy komolyan vegyék őket, és gyengéden és tisztelettel bánjanak velük.” (Janusz Korczak)¹

Janusz Korczak lengyel orvos, gyógypedagógus, aki 1912 és 1942 között a varsói Árvaház vezetője és a 20. század kiemelkedő gyermekjogi aktivistája. Munkásságának a mai napig meghatározó jelentősége van. Nemcsak a pedagógia területén alkotott maradandót, de a gyermeki jogok szellemi alapjai is neki tulajdoníthatók. Kiállt a gyermekek önálló akarata és jogainak tisztelete mellett. Egész életét a társadalom legkiszolgáltatottabb tagjainak szentelte. 1942 augusztusában, amikor a nácik felszámolták az árvaházakat, önként vállalta, hogy a gondozottjaival tart a treblinkai haláltáborba.² Nem rendelkezett saját gyermekkel, egymaga mégis többet tudhatott arról, hogy milyen önfeláldozó szeretetet követel meg a szülővé válás, mint azok, akik megtapasztalták azt. Életéről mondott le azért, hogy a bajban ne hagyja magára azokat, akik tőle vártak segítséget. Képes volt arra, hogy az őt megillető jogokat háttérbe szorítsa és a legfiatalabb generáció érdekét előtérbe helyezze. Gondolkodásmódja az individualista társadalom számára, ahol a legtöbben egyéni jogaikat féltik és követelik, mindez talán kevésbé érthető és kézzelfogható. A gyakorlatban mégis vannak olyan élethelyzetek, amikor az embernek fel kell ismernie, hogy létezik, aki fontosabb, mint ő maga. Könnyű belesodródni abba a hibába, hogy egy adott pozíció vagy hatalom többre jogosítana fel annál, mint annak az eredeti rendeltetése. A szülő és gyermek viszonyban előfordulhat, hogy a felnőtt nem vesz tudomást arról, hogy a kiskorút mi illeti meg és mi nem. Ő az, aki ellátja, óvja és felelősséget vállal érte. Tisztában van vele, hogy saját meggyőződése szerint nevelheti. Az elődei bölcsességeit átadhatja neki és joga van ahhoz is, hogy vallását szabadon megélje.

Dolgozatomban azt fogom felvezetni és bemutatni, hogy a gyermek vallásszabadsága hogyan biztosítható és érvényesíthető a szülőt megillető nevelés megválasztásához való jog mellett. Először a Gyermek Jogairól szóló Egyezmény gyermekképéből kiindulva annak alanyaira térek ki, különösen a gyermeki és szülői jogokra. Ezt követően a gyermek bevonását részletezem, ami potenciális megoldása az érdekellentét feloldásának. Végül a kikényszeríthetőség lehetőségét és megállapításaimat foglalom össze.

¹ Janusz KORCZAK: *How to Love a Child: And Other Selected Works Volume 1*. Vallentine Michell, 2018, 208.

² <https://aboutholocaust.org/hu/facts/ki-volt-dr-janusz-korczak-es-miert-doentoett-ugy-hogy-a-varsoi-getto-arvahanak-gyermekeivel-treblinkaba-megy>.

2. Gyermeki jogok

A Gyermek Jogairól szóló Egyezményt (továbbiakban: Egyezmény) 1989. november 20-án New Yorkban fogadta el az ENSZ Közgyűlés.³ Korábban nem létezett olyan emberi jogi dokumentum, ami a gyermeki jogokat átfogóan tartalmazta, ezért elfogadása történelmi jelentőségű lépésnek számít. Amellett, hogy az egyik legszélesebb körben elfogadott nemzetközi konvenció,⁴ az alapjogvédelem lényeges hivatkozási alapjává vált.⁵ Az Egyezmény egyik legfontosabb rendező elvét Thomas Hammarberg felosztása szerint különböztethetjük meg: részvétel (participation), védelem (protection), ellátás (provision).⁶ A részvétel azoknak a jogoknak az összefoglaló elnevezése, amelyek elsősorban a gyermek aktív joggyakorlását hivatott előmozdítani. Idesorolható a véleménynyilvánítás szabadsága (13. cikk), a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadság (14. cikk), az egyesüléshez való jog (15. cikk) és az elnevezést adó gyermeki részvételt biztosító 12. cikk. Továbbá rögzítésre kerül a gyermek élethez, egészségügyi ellátáshoz, magánélethez, szabadidőhöz, játékhöz, oktatáshoz, tájékoztatáshoz, az erőszak minden formájával szembeni védelemhez való joga.⁷ Az előbbi jogok katalogizálása a gyermeket külön gyermeki jogok jogalanyává teszi és felhívja a figyelmet a társadalomban betöltött szerepére.⁸ Azonban ezekkel nem minden esetben tud saját maga élni, hanem vannak olyan jogok, amelyek érvényesüléséhez a szülő, gyám vagy az állam cselekvése szükséges. A következő fejezetekben az előbbieket szerepét fogom bemutatni a gyermekjogok jogviszonyának rendszerében.

2.1. Gyermekkép

A gyermeki jogok alanya a gyermek lesz, de pontosan kit értünk gyermek alatt, arra elsősorban az Egyezmény ad iránymutatást. A Gyermekjogi Bizottság (továbbiakban: Bizottság) a *whole child* kifejezés létrehozásával egy nézőpontot határoz meg, ami a következő: a gyerekekre jogai vonatkozásában úgy kell tekinteni, mint aki tagja valamely családnak, közösségnek, vallási és kulturális közegnek.⁹ Emiatt a gyermeki jogok szorosan

³ United Nations Treaty Collection, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4

⁴ <https://unicef.hu/igy-segitunk/gyermekeknek-az-unicef-nemzetkozi-szervezetrol/az-unicef-tortenete>

⁵ LUX Ágnes: A gyermekek jogai. In: JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2018. 8. <https://ijoten.hu/uploads/a-gyermekek-jogai.pdf>

⁶ THOMAS HAMMARBERG: The UN Convention on the Rights of the Child – and How to Make It Work. *Human Rights Quarterly*, vol. 12. (1990) 100.

⁷ <https://unicef.hu/gyermekjogok>

⁸ BENYUSZ Márta: Kiből lettek és kivé válnak a 21. század gyermekei? *Acta Humana*, 2021/4. 24.

⁹ UNITED NATIONS CHILDREN'S FUND: *Championing Children's Rights-A global study of independent human rights institutions for children*. Florence, UNICEF Office of Research, 2013. 59.

kapcsolódnak a pedagógia, pszichológia és szociológia tudományához.¹⁰ A holisztikus szemlélet miatt fontosnak tartom annak bemutatását, hogy az Egyezményben milyen gyermekkép jelenik meg, a társadalom hogyan gondolkodott a gyermekről és hogyan változott a gyermek megítélése, különösen a családban betöltött szerepe.

Ivana Bankovič szerint a 20. században két meghatározó szociológiai megközelítés létezett, amelyeket csoportosítva a *becoming* és a *being* kifejezésekkel határol el.¹¹ *Becoming* alatt azokat a megközelítéseket érti, amelyek a gyermekekre nem egészként, hanem olyan személyekként tekintenek, akik a felnőttkorral érik el teljességüket. Lee megfogalmazásában „*változékony és még befejezetlen egyének*”¹², akiknek el kell sajátítaniuk azokat a készségeket és tulajdonságokat, amelyekkel még nem rendelkeznek. Emiatt a gyermeket jövőbeni állapotából kiindulva szemlélik, így azoknak a képességeknek elsajátítására helyezik a hangsúlyt, amelyek a felnőtté váláshoz szükségesek. *Being* azonban az olyan nézeteket összegzi, amelyek a gyermekekre, mint aktív közreműködőre, a jelent formáló és meghatározó részvevőként tekint.¹³ David Archard filozófus is hasonló elvi síkon határolja el a gyermekkort a felnőttkortól, amelyet az utóbbi ismertetésével determinál. Egyik elmélet szerint a felnőttkor egy olyan állapotként írható le, amely az érettséggel válik teljessé. Ebben az esetben az érettség elérése lesz a mérvadó, ami meghatározott életkorhoz kötött. Ha viszont a felnőttkorra egy állandóan változó folyamatként gondolunk, akkor az már nem határolható el egyértelműen a gyermekkortól, mert nem lesz olyan objektív életkori határ, ami az érettség elérését garantálná. Az éretlenség ebben az esetben az egész életet végigkísérő tulajdonság, ami nem hagyható el a felnőtté válással. Ezt metaforikus éretlenségeknek is nevezi. Az előbbi koncepciók részei annak a fejlődési modellnek, ami a modern gyermekképet formálta. Az utóbbi értelmében a gyermekkor csupán egy szakasz, ami azon képességek hiányát jelenti, amellyel a felnőttek rendelkeznek. Végso soron a modernkori gyermekkép abból indul ki, hogy a gyermek nem felnőtt, de azzá kell majd válnia, azonban nem élvezi ugyanazon jogokat és nem rendelkezik ugyanolyan felelősséggel, mint a felnőttek.¹⁴

Az Egyezményben fellelhető mindazon elképzelés, ami a korszak társadalmi gondolkodására hatott. Az 5. cikk és a 6. cikk a gyermek képességeinek fejlesztésének elismerésével és

¹⁰ LUX (2018) i. m. 4.

¹¹ Ivana BANKOVIČ: Constructions of childhood and the concepts of children as beings and becomings. *Practice and Theory in Systems of Education*, vol. 9., no. 2. (2014) 130.

¹² Nick LEE: *Childhood and Society-Growing up in an Age of Uncertainty. Issues in society*. Maidenhead, Open University Press, 2001. 5.

¹³ BANKOVIČ op. cit. 131-132.

¹⁴ David ARCHARD: *Children-Rights and Childhood*. London, Routledge, 2014. 54.

fejlődésének a biztosításával a *becoming*, míg a 13. cikk a véleménynyilvánítás szabadságával, illetve a 12. cikk a részvétel elvével a *being* elméleteit jeleníti meg.¹⁵ Az utóbbi deklarálásával egy különálló, független, saját identitással rendelkező gyermek képe rajzolódik ki.¹⁶ Az Egyezmény viszont elveti a metaforikus éretlenséget, hiszen meghatározása szerint „*gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.*”¹⁷ Egy objektív korhatár meghúzásával él a gyermek leírásával kapcsolatban, de a 12. cikk megfogalmazása értelmében a „*gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.*”¹⁸ Az előbbi kifejezi a gyermekkor folytonosságát, annak különböző szakaszaira hívja fel a figyelmet.

2.2. Magyarország gyermekképe

Magyarország 1990. március 14-én írta alá és 1991. október 7-én ratifikálta az Egyezményt.¹⁹ Az elfogadás gyorsasága utal az állam elköteleződésére a gyermekjogok iránt, de viszonyulását a gyermekekhez leginkább a jogalkotáson és a jogértelmezésen keresztül lehet vizsgálni.

Az Alkotmánybíróság az 995/B/1990. AB határozatban egy független, modern gyermekkép gondolatát jeleníti meg, mikor kimondta, hogy a „*gyermek ember, akit minden olyan alkotmányos alapvető jog megillet, mint mindenki mást, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz.*”²⁰ Az ítélkező testület ezzel elismerte a gyermek önálló jogalanyiségét. Az előbbivel ellentétben részben visszalépést jelent a 21/1996. (V.17.) AB határozatban foglaltak a következő értelemben: „*A gyermek alapjoggyakorlásának [...] lehetősége a joggyakorlás következményeit átfogó döntési képesség kibontakozásával együtt, a növekvő korral egyre szélesebb lesz.*”²¹ Ez a gyermek fokozatos joggyakorlásáról rendelkezik, amit kockázatfelismerési és racionális előrelátási képességtől tesz függővé.

Gyurkó Szilvia 10 évvel ezelőtti cikkében kifejti, hogy akkoriban a gyermeki jogok formális megközelítésére a „feudális-hűbéres” elképzelés volt jellemző. A szülő, gyám, hivatalnokok,

¹⁵ BANKOVIČ op. cit. 133-134.

¹⁶ ARCHARD op. cit. 117.

¹⁷ Gyermek Jogairól szóló 1989. november 20-án New Yorkban kelt Egyezmény 1.cikk.

¹⁸ Gyermek Jogairól szóló 1989. november 20-án New Yorkban kelt Egyezmény 12.cikk (1) bekezdés.

¹⁹ United Nations Treaty Collection,

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=_en

²⁰ 995/B/1990. AB határozat, ABH 1993., 515. 524.

²¹ 21/1996.(V.17.) AB határozat, ABH 1996., 74, 78-79.

szakértők a gyermekekre gyámolításra szoruló, gyengébb félként tekintettek, ezért érdemben nem foglalkoztak a gyermek véleményével. Saját felnőtt gondolkodásukra támaszkodtak annak eldöntése során, hogy mi a gyermek legjobb érdeke. Ez a fajta hozzáállás a gyermek érdemi részvételét kizárja.²² A szerző megállapításai egyeznek az UNICEF Magyar Bizottsága által 2012-ben készített felméréssel, amelyben gyerekeket kérdeztek meg a jogaikról.²³ Ebből az derült ki, hogy a legtöbb kiskorú nem tudott róla, hogy vannak jogai, vagy ha halott is róluk, azokat nem tapasztalta mindennapjaiban.²⁴ Évekkel később Szeibert Orsolya egy 2019-es tanulmányában még mindig arról írt, hogy a magyar társadalom a „*gyermeket hajlamos lekezelni, nem komolyan venni, esetleg tehetetlen lénycént védelmezni.*” Szerinte ez a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) szóhasználatában is megjelenik, mert a Második Könyvben használt kiskorú megjelölés a Negyedik Könyvben szereplő gyermek kifejezéshez képest kimért.²⁵

Az utóbbi években egyre több olyan szervezet jött létre (Hintalovon Alapítvány, Gyermekjogi Civil Koalíció, Gyermekjogokért Egyesület), továbbá esemény került megrendezésre, ami a gyermekjogi szemlélet tudatosításával és a gyermekjogok népszerűsítésével foglalkozik, azonban a társadalom paternalista megközelítése akadályozhatja hatékony érvényesülésüket. Nem elég védendő értékként tekinteni a gyermekekre, hanem el kell ismerni autonóm személyiségüket. A pedagógusok melletti diáktüntetések és egyéb megmozdulások arra utalnak, hogy a fiatalokban van igény és potenciál, hogy érdemi részesei legyenek a társadalmi egyeztetésnek, a jogalkotásban és politikai döntéshozatalban az ő szempontjaik is megjelenjenek. Ahhoz, hogy megfelelően tudjanak közreműködni ezekben a folyamatokban, meg kell tanulniuk saját véleményét formálni, azt megfelelően előadni és a másik szempontjait meghallgatni. Ezeknek a készségeknek az elsajátításához olyan közegre van szükség, ami lehetőséget és teret ad számukra képességeik fejlesztéséhez. Szerintem ennek elsődleges színtere a család.

²² GYURKÓ Szilvia: Támogatjuk, tűrjük vagy tiltjuk? - gyermekjogok Magyarországon. *Családi Jog*, 2013/4. 21.

²³ 2800 gyermek bevonásával készült, írásbeli kérdőívek és általuk készített rajzok alapján. A résztvevők létszáma miatt nem tekinthető reprezentatívnak, de az ehhez hasonló kutatások hiánya miatt informatívnak tekintem az eredményeket.

²⁴ UNICEF MAGYAR BIZOTTSÁG: *Gyermekszemmel a Gyermekjogi Egyezmény*. Magyarország, 2012. 5. <https://unicef.hu/ezt-tesszuk-itthon/hazai-kutatasok/gyermekszemmel-a-gyermekjogi-egyezmény> 2024.02.16.

²⁵ SZEIBERT Orsolya: A gyermek meghallgatása/véleménye, a gyermektartás, az élettárs szülők helyzete és az ötéves Ptk. - vitatható gyakorlatok. *Családi Jog*, 2019/3. 2.

2.3. Gyermek helye a családban

Annak megértéséhez, hogy a gyermek miként képes élni jogaival, megkerülhetetlen az a kulturális, illetve családi közeg szerepe, ahol felnő. Az Egyezmény preambuluma is ezt juttatja kifejezésre, amikor az alábbi olvasható benne: „*felismerve, hogy a gyermek személyiségének harmonikus kibontakozásához szükséges, hogy családi környezetben, boldog, szeretetteljes és megértő légkörben nőjön fel.*”²⁶ Mit nevezhetünk családnak? Alkotmányjogi értelemben ez utóbbi fogalma leginkább a következőképp határozható meg: „*családnak tekinthető az olyan szabad akaraton alapuló életközösség, amelynek legalább két tagja van, akiket tényleges kapcsolat, kötődés és függőségi helyzet tart össze, és amely viszonyrendszerben mindegyik félnek meghatározott jogai és - a gyermeket kivéve - egyben kötelezettségei is vannak.*”²⁷

Az előbbi definíció viszont gyermekjogi értelemben hiányos, mert nem tér ki annak minőségi követelményeire, amely a boldog, szeretetteljes és megértő környezet. A család ezek hármassága nélkül nem képes rendeltetését betölteni, amely ahhoz szükséges, hogy a gyerek személyiségfejlődését biztosítsa. Ez nem jelenti azt, hogy minden helyzetben harmonikus körülményeket kell teremteni, de minimum elvárásokat támaszt a felnőttekkel szemben, hogy ne veszélyeztessék a kiskorú testi és lelki egészségét. Az előbbiek miatt így az mellékessé válik, hogy ez milyen családformában valósulhat meg, példának okáért egyszülős, mozaik-, vagy nagycsaládban.

A gyermek egészséges fejlődése érdekében tehát szükséges a családok és a családi élet védelme, mert az elvégre a gyermeket védi. Az Alaptörvény ezt a magánélethez való jog vonatkozásában és a család nemzetfenntartó szerepét kiemelve biztosítja.²⁸ Manapság azonban vita van a család szociológiai meghatározásáról, de leginkább arról, hogy az milyen kapcsolaton alapul. Benyusz Márta szerint ennek a bizonytalanságnak a következményeit végső soron a gyermek viseli,²⁹ ami megfelelő oltalmát, ezáltal jogainak érvényesülését veszélyezteti.

A család szerepe társadalmakként eltérő, ahogy az ENSZ Közgyűlés 44/82. számú határozata is kifejezi: „*A család a társadalom alapegysége, ezért különös figyelmet igényel. A családok országonként és egyes nemzeti társadalmakban különböző formákat és funkciókat töltenek be.*

²⁶ Gyermek Jogairól szóló 1989. november 20-án New Yorkban kelt Egyezmény preambuluma.

²⁷ DRINÓCZI Tímea - ZELLER Judit: A házasság és a család - alkotmányjogi értelemben. *Acta Humana*, 2005/4. 76.

²⁸ Alaptörvény L) cikk (1), VI. cikk (1) bekezdések.

²⁹ BENYUSZ i. m. 27.

*Ezek kifejezik az egyéni preferenciák és társadalmi viszonyok sokféleségét.”*³⁰ A határozatban foglaltakra jó példa, hogy a törzsi társadalmakban a széles rokonság is része a gyermeknevelésnek, míg a nyugati kultúrában ez a nukleáris családra korlátozódik. Másrészt Timimi kutatásában arra jutott, hogy az iszlám kultúra nagyobb hangsúlyt fektet a szülői tekintélyre, valamint arra, hogy a gyermekek a felnőtteket tiszteljék és engedelmeskedjenek nekik. Ez ellentétes azzal a nyugati felfogással, amely a gyermekek függetlenségét túlhangsúlyozza.³¹

Az előbbiekből következik, hogy a család kiemelt fontossága elvitathatatlan a gyermek fejlődése szempontjából, hiszen az az elsődleges védelmét szolgálja. Az Egyezmény ugyan globálisnak tekinthető,³² azonban az abban foglalt jogok érvényesülése a kulturális különbségek miatt a társadalmi közegtől függ.

3. Szülő és gyermek viszony

Az Alaptörvény a családi kapcsolat alapjaként a szülő és gyermek viszonyt jelöli meg.³³ Nem véletlen, mivel ez az egyik legerősebb érzelmi-szociális kötődés az ember életében. A jogi kötelék, ami összefűzi őket másodlagos szempont. A következő néhány fejezetben be fogom mutatni ennek a kapcsolatnak az alkotmányjogi relevanciáját, illetve kitérek jogaik esetleges kollíziójára.

Alapvetően kétféle jogviszonyt határolhatunk el. Az egyik a szülő és az állam között fennálló alapjogi, míg a másik a gyermeki jogi jogviszony. Az utóbbi hárompólusú jogviszonyként írható le, amelyben a gyermek, a szülő és az állam mint intézményvédelmi kötelezett vesz részt. A gyermek, aki bizonyos jogokat maga, míg másokat a cselekvőképességére vonatkozó szabályok miatt a gyám, a törvényes képviselő vagy a szülő fog gyakorolni például az oktatáshoz való jog esetén a szabad iskolaválasztást. A szülő tehát az állammal szemben jogosult, míg a gyermekével szemben kötelezett lesz, amellet, hogy maga is alapvető jogok alanya, ezért gyermekjogi kötelezettségének ellátása alapvető jogainak korlátozásával jár. Ha azok és a gyermek jogai között érdekellentét áll fenn, akkor a szükségesség-arányosság mércéjével dönthető el, hogy a szülő alapjoga korlátozható-e.³⁴ Lápossy Attila viszont úgy

³⁰ LUX Ágnes: A 'család' fogalmának nemzetközi és európai szabályrendszere. *Közjogi Szemle*, 2021/4. 30.

³¹ Joanne WESTWOOD: Childhood in different cultures. In: Trisha MAYNARD and Sacha POWELL (eds.): An Introduction to Early Childhood Studies. UK, Sage, 2013. 15-16.

³² United Nations Treaty Collection, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtds_g_no=IV-11&chapter=4&clang=_en, USA kivételével minden ország ratifikálta.

³³ Alaptörvény L) cikk (1) bekezdés.

³⁴ LUX (2018) i. m. 2-3.

véli, hogy a szülő nem gyermeke helyett gyakorolja a gyermeki jogokat, hanem a nevelés megválasztásához való joga keretében él velük, mivel a gyermek nem a tulajdona, így jogaival sem rendelkezhet. Bizalmi modellként határozza meg a szülő-gyermek viszonyt. A gyermeket ismerő felnőtt *quasi* szakértőként jár el, ami „*bizonyos korlátozott jogokat biztosít a szülőnek arra, hogy a gyermek és a család életébe, működésébe való külső beavatkozástól mentes mérlegelési jogkört gyakoroljon.*” Eleinte a szülő, majd a gyermek megfelelő érettsége elérése esetén, már közösen fognak döntést hozni. Ha nem gyermeke érdekében vagy jogai védelmében kerül sor a joggyakorlásra, akkor a szülőt megillető jog korlátozható.³⁵

3.1. Jogviszony jellege

A szülő és a gyermek kapcsolatának strukturális leképezése segít meghatározni azt, hogy a felek alá-fölé vagy mellérendelt helyzetben lesznek-e a jogviszonyban. Ennek megállapítása azért lényeges, mert rámutat a gyermeki jogok érvényesülésének nehézségére.

Az alapjogi jogviszony vertikális jellegű, ahol a jogosult az egyén, a kötelezett pedig az állam.³⁶ Gyermekjogi jogviszonyban a szülő a kötelezett, ezért gyermek és szülő között is vertikális jellegű a jogviszony. A szülő ugyan kötelezettje lesz ennek a jogviszonynak, mert egyes jogok biztosítása, például gyermek oktatása, egészségügyi ellátása az Alaptörvény szerinti gondoskodási, nevelési kötelezettségének a része,³⁷ ezért látszólag alárendelt szerepbe kerül. A családon belül viszont bizonyos jogoknak, mint a gyermek vallásszabadságának, véleménynyilvánítás szabadságának az érvényesüléséhez a megfelelő feltételeket a szülőknek kell garantálniuk, ezért valójában rajtuk múlik, hogy a gyermek képes lesz-e élni jogaival. Az adott helyzetben tehát a felnőtt a gyermekkel szemben erőfölényt élvez, nemcsak pozíciója miatt, de alapjogi szempontból is, hiszen számára biztosított a nevelés megválasztásához való jog és alapjogi joggyakorlása sincs életkorhoz kötve. Kérdés, hogy ez a pozíció átalakul-e, ha a gyermek és a szülő joga között érdekellentét merül fel? Ha közöttük bírósági eljárásban történik hivatkozás alapjogra, akkor ott a felek között mellérendelt lesz a jogviszony, de a jogirodalomban a mai napig vitatott az alapjogok közvetlen horizontális hatálya, tehát azok magánfelek közötti jogvitában hivatkozási alapot képezhetnek-e.³⁸

³⁵ LÁPOSSY Attila: Ki nevel a végén? - A szülő neveléshez való jogának alapjogi tartalmáról és határaitól. *Családi Jog* 2022/3. 1-2.

³⁶ MAROSI Ildikó: Könyvismertetés-CSINK Lóránt (szerk.): Alapjogi kommentár az alkotmánybírósági gyakorlat alapján. *Iustum Aequum Salutare*, 2022/1. 209.

³⁷ Alaptörvény XVI.cikk (1), (3) bekezdések.

³⁸ CHRONOWSKI Nóra: Az alkotmány/bíráskodás potenciálja az üzleti szféra okozta emberi jogsérelmekkel szemben. *Alkotmánybírósági Szemle* 2023/1. 3-4.

A szülők felelőssége annak elkerülése, hogy az előbbi szituáció ne alakuljon ki és a gyermek érdekeit tiszteletben tartva, korára és érettségére tekintettel egyensúlyi helyzetet tudjanak teremteni.

3.2. Nevelés megválasztásához való jog

Az Egyezmény nem rögzíti a szülőknek a nevelés megválasztásához való jogát, csupán biztosítja, hogy a gyermeküknek képességeinek megfelelő iránymutatást és tanácsot adjanak jogai gyakorlásához.³⁹ Az előbbi okán az Egyezmény ratifikálásakor néhány részes állam a szülői jogokkal kapcsolatos nyilatkozatot tett, míg a Szentszék a vallási kérdéseket kiemelve a szülői jogokat elismerő fenntartással élt. Lengyelország és Szingapúr nyilatkozatai főleg a politikai jogokat⁴⁰ érintette, ideértve a 12. cikkben biztosított részvétel elvét. Lengyelország alkotmánya garantálja a szülőknek azt a jogot, hogy a gyermeket erkölcsi vagy vallási meggyőződésüknek megfelelően neveljék, tiszteletben tartva a gyermek érettségét, valamint lelkiismereti és vallásszabadságát.⁴¹ Szingapúr alkotmánya ezzel szemben megfogalmazza, hogy a 18 év alatti gyermek vallásáról a szülő vagy a gyám dönt, amit abban az összefüggésben kell értelmezni, hogy senki sem kötelezhető arra, hogy saját vallásától eltérő istentiszteleten, vallási szertartáson vegyen részt vagy oktatásban részesüljön.⁴² Gyakorlatilag ezzel elismerve a szülő jogát arra, hogy saját meggyőződése szerint nevelje gyermekét.

Magyarország Alaptörvényének XVI. cikk (2) bekezdése alapján „a szülőknek joguk van a gyermeküknek adandó nevelést megválasztani.”⁴³ Külön nem kerül rögzítésre, hogy ez vallási, lelkiismereti vagy egyéb világnézeti nevelést is magába foglalja-e. Az utóbbit a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény (továbbiakban: Ehtv.) tartalmazza, ami a szülőt és a gyámot nevezi meg a jogosultság címzettjének.⁴⁴

A korábban hatályos Alkotmány egyaránt többszámban használja a szülők kifejezést, ezért irányadónak tekintem az arra vonatkozó kommentár magyarázatát az Alaptörvényre is, hogy

³⁹ Gyermek Jogairól szóló 1989. november 20-án New Yorkban kelt Egyezmény 5.cikk

⁴⁰ United Nations Treaty Collection, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4, Idetartozik a gyermek részvétele, véleménynyilvánításának szabadsága, gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsága, egyesüléshez és békés gyülekezéshez való joga.

⁴¹ Constitution of the Republic of Poland, 1997. in Article 48 (1) in Article 53 (3) <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>

⁴² Constitution of the Republic of Singapore, 1963 in Article 16 (3)-(4) <https://sso.agc.gov.sg/act/cons>

⁴³ Alaptörvény XVI. cikk (2) bekezdés.

⁴⁴ A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 2. §

ez a jog a szülőket közösen illeti meg.⁴⁵ Az Egyezménynek 5. cikkét a 18. cikkel együtt kell értelmezni, ami szintén a közös joggyakorlás mellett kötelezi el magát.⁴⁶ A jogosultság vonatkozásában ezért nincs jelentősége annak, hogy a szülők elváltak, élettársi kapcsolatban vagy házasságban élnek.⁴⁷ A házastársak és az élettársak között feltételezhető, hogy képesek valamiféle kompromisszumra jutni még a legvitatottabb nevelési kérdésekben is, de különélő szülőknél előfordulhat, hogy érdekeik eltérnek egymástól. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban: Bíróság) egyik ítéletében azt hangsúlyozta, hogy hasonló esetben a nemzeti hatóságoknak értéktétel nélkül, a szülők felfogása között kielégítő egyensúly megteremtését kell előmozdítani.⁴⁸ A nevelés megválasztása tulajdonképpen egy „osztott” vagy „nem teljes” alapjogi joggyakorlást valósít meg, ami a nevelési elvek mentén ütközhet ki.

Arra, hogy nevelés alatt mit értünk, inkább a pedagógia vagy a pszichológia területe tudna szakmailag kielégítő választ adni, így kizárólag a nevelés megválasztásához való jogról lehet normatív meghatározással élni. Az Alkotmánybíróság annak lényeges tartalmát a 995/B/1990. AB határozat úgy határozta meg, hogy *„a szülők maguk döntenek arról, hogy hagyományaik, családi szokásaik, társadalmi helyzetük, vallási és erkölcsi meggyőződésük, anyagi lehetőségeik szerint miként választják meg a gyermek nevelését, az oktatást biztosító intézményt, módszert, eszközöket.”*⁴⁹ A korábbiak alapján levezethető, hogy a nevelés megválasztásához való jog szorosan összefügg a lelkiismereti és vallásszabadsággal. Az előbbit támasztja alá a 6/2013. (III. 1.) AB határozat, ami az állam együttműködési kötelességét mondja ki lelkiismereti és vallásszabadsággal kapcsolatos kérdésekben a nevelés megválasztása vonatkozásában.⁵⁰ Schanda Balázs szerint a nevelés megválasztásához való jog *„a család világnézeti integritását is védi, azaz védi azt a jogot, hogy a szülők gyermekeiket lelkiismereti és vallási meggyőződésük szerint neveljék.”*⁵¹ A vallási nevelés tehát a család legbelső viszonyai közé tartozik, amelynek zavarásától az állam igyekszik tartózkodni, azonban kivételes esetekben közbeavatkozik. A Bíróság nem tartotta arányosnak a kapcsolattartás teljes megvonását, amely kizárólag a szülő világnézetén alapult, még abban az esetben sem, ha az erőszakos hittérítő tevékenység negatívan hatott a kiskorú lelkiállapotára.

⁴⁵ HAJAS Barnabás- SCHANDA Balázs 67. §: A gyermekek jogai. In: JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*. Budapest, Századvég, 2009. 2393.

⁴⁶ LUX (2022) i. m. 30.

⁴⁷ LÁPOSSY i. m. 6.

⁴⁸ F.L.v. France, no. 61162/00., admissibility decision, 2005. november 3-i döntés, 2. bek.

⁴⁹ 995/B/1990. AB határozat, ABH 1993., 515, 527.

⁵⁰ 6/2013.(III. 1.) AB határozat, Indokolás [154]

⁵¹ SCHANDA Balázs: A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága. In: JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2018. 4. <http://ijoten.hu/szocikk/a-gondolat-a-lelkiismeret-es-a-vallas-szabadsaga>.

A magyar ügyben az édesapa a Hit Gyülekezetéhez tartozott. Válása után korábbi feleségénél helyezték el fiukat, akivel kapcsolattartásra volt jogosult. Ennek újraszabályozását és szülői felügyeleti jogának visszaállítását szeretne volna elérni. A kirendelt pszichológus szakvéleményében azt állapította meg, hogy az édesapa vallási fanatizmusa és már zaklatóvá váló hittérítő tevékenysége, amire a fiával való találkozásait használta fel, alkalmatlanná teszi a nevelésre. A magyar hatóság erre hivatkozva megvonta a kapcsolattartáshoz való jogát a kérelmezőnek.⁵² Egy másik esetben az olasz bíróság arra kötelezte az egyik szülőt, hogy ne vonja be aktívan gyermekét a vallásgyakorlásába. A szülők együttélésük alatt katolikus hitben kezdték el gyermeküket nevelni, majd a különválás után az apa belépett a Jehova tanúi vallási csoportba, melynek alkalmaira lányát magával vitte. Az olasz hatóságok megtiltották az apának, hogy lányát magával vigye. Ezt a tevékenységet korlátozó határozat nem valósít meg vallási alapú diszkriminációt, mert annak célja a „*gyermek választási szabadságának megőrzése*.”⁵³

A két tényállás között esszenciális különbség, hogy a hitelvek, meggyőződés átadása a nevelés megválasztásának a része, de a vallásgyakorlásba történő bevonás már korlátozható, ha az negatívan befolyásolja a gyermek személyiségfejlődését.

3.3. Gyermek vallásszabadsága és nevelés megválasztása

Az Egyezmény 14. cikke szerint a „*részes államok tiszteletben tartják a gyermek jogát a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságra*.”⁵⁴ A kiskorút önállóan megillető vallásszabadság a legmegosztóbb kérdése lett a dokumentumnak, amit alátámaszt az a tény, hogy ehhez a cikkhez érkezett a legtöbb fenntartás.⁵⁵ Általában azok az országok éltek vele, ahol az iszlám gyakorlatilag államvallás vagy a legelterjedtebb az országban, ugyanis a Sharia nem teszi lehetővé, hogy a gyermek vallását megváltoztassa.⁵⁶ A 14. cikkhez kapcsolódóan fenntartással élt például Szomália, Banglades, Maldív-szigetek, Omán, Szíria, illetve Irak. Utóbbi három állam kifejezetten a gyermek vallásszabadságát vitatta. Omán megfogalmazta, hogy a gyermek nagykorúságáig a vallásszabadságára vonatkozó rendelkezést nem tekinti magára nézve kötelezőnek. Szaúd-Arábia, Irán és Kuvait azonban olyan általános

⁵² Vojnity v. Hungary, no. 29617/07., 2013. február 12-i ítélet.

⁵³ T.C. v. Italy, no. 54032/18., 2022. augusztus 19-i ítélet.

⁵⁴ Gyermek Jogairól szóló 1989. november 20-án New Yorkban kelt Egyezmény 14.cikk (1) bekezdés.

⁵⁵ United Nations Treaty Collection,

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsq_no=IV-11&chapter=4&clang=_en

⁵⁶ Herczog Mária (szerk.): *Kézikönyv a Gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*. Budapest, CSAGYI-UNICEF, 2009. 137.

fenntartással éltek, ami az Egyezmény iszlám joggal ellentétes rendelkezéseinek alkalmazását kizárja,⁵⁷ ezáltal a gyermeket megillető vallásszabadságot sem ismerik el.

Magyarország nem élt ilyen fenntartással⁵⁸ és az Alaptörvény VII. cikk (1) bekezdése a vallásszabadságot mindenkit megillető jogként deklarál.⁵⁹ A szülő és a gyermek egyaránt egyéni jogosult, amely magában foglalja a vallás megválasztását, kifejezését és másokkal együtt nyilvános gyakorlását. Ennek része a negatív vallásszabadság is, ami valamely meggyőződés elutasítását jelenti.⁶⁰ Az Ehtv. 7/A. § (2) bekezdéséből levezethető, hogy a vallás olyan világnézet, mely az ember egész személyiségét átfogja, a valóság egészére vonatkozóan természetfelettire irányuló és hitelvek mentén gyakorolt magatartáskövetelményekkel jár együtt.⁶¹ A 46/1994. (X. 21.) AB határozat a vallást az emberi minőség részeként írja le, ami a személyiség szabad kibontakozásához való jog érvényesülési feltétele.⁶² A vallásos hit tehát az emberi természet elválaszthatatlan része, szorosan összefügg a gondolkodásmóddal, amely meghatározza a belső motivációt és a külső cselekvést.

A szülők tehát nem a gyermek nevében, az őt megillető vallásszabadságot fogják gyakorolni, hanem saját hitbéli meggyőződésüknek megfelelően fognak eljárni a gyermek érdekében. A szülők vallásszabadsága ezért kihat a gyermekük életére, mert számos döntést fognak meghozni helyette. Vallási meggyőződés által hozott döntés lehet állami vagy egyházi oktatási intézmény, hittan vagy erkölcstan közötti választás, speciális étrend kérése, meghatározott egészségügyi kezelés visszautasítása, de akár bizonyos öltözködési előírása is például fejkendő viselése.

Melissa Moschella szerint a szülőknek vallási és világnézeti nevelés kérdésében a legmagasabb mérlegelési jogkörrel kell rendelkezniük, ami egyúttal legkomolyabb kötelezettségük közé tartozik.⁶³ Mérlegelési jogkörük mégis korlátozott, mivel nem mindegy, hogy ennek a köteletségnek hogyan és milyen módon felelnek meg. A szülőknek tehát a legfontosabb felelőssége vallási kérdésekben a nevelése során az iránymutatás és a gyermek megfelelő tájékoztatása.

⁵⁷ United Nations Treaty Collection, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=_en

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés.

⁶⁰ KISS Barna: *Útmutató az Alaptörvényhez*. Budapest, ORAC, 2022. 312-313.

⁶¹ 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról 7/A. § (2) bekezdés.

⁶² 46/1994.(X. 21.) AB határozat, ABH 1994., 260, 270.

⁶³ Melissa MOSCHELLA: *To whom do children belong?: Parental Rights, Civic Education, and Children's Autonomy*. New York, Cambridge University Press, 2016. 64.

3.3.1. Iránymutatás

Az Egyezmény 14.cikke szerint a szülők joga és kötelessége, hogy a gyermeket a vallásszabadsághoz való jogának gyakorlásában kibontakozó képességeinek (*evolving capacities*) megfelelően irányítsák.⁶⁴ Az irányítás egyfajta útmutatást, támogatást, tanácsadást, valamiféle terelgetést jelent, ami megvalósulhat szóban, megnyilvánulhat egy magatartásban vagy életvitelben. A vallásszabadság pozitív és negatív oldalából következik, hogy az iránymutatásnak része valamely meggyőződés szerinti nevelés, ami alapulhat valamely vallási nézeten vagy annak elutasításán is. Az iránymutatás minimális és maximális tartalmi követelményeinek meghatározása ezért megkerülhetetlen.

Az egyik kardinális korlát az Egyezmény 19.cikkéből vezethető le. A gyermeknek joga van a fizikai és lelki erőszaktól való védelemhez,⁶⁵ így az iránymutatás egyiket sem valósíthatja meg. Ennek ellenére vallási okból történő körülmételése általában megengedett. A német bíróság egyik ítéletében egy muzulmán kisfiún végzett orvosi beavatkozást viszont nem tartotta jogosnak a szülők meggyőződésére hivatkozva, mivel az visszafordíthatatlan egészségügyi beavatkozásnak minősül. A gyermek később, ha már rendelkezik a szükséges belátási képességgel, dönthet arról, hogy aláveti-e magát az eljárásnak. Az ítélet társadalmi felháborodást váltott ki, ezért külön törvényi szabályozás született a körülmételés megengedhetőségéről. Kizárólag a fiúkon végzett körülmételés elfogadott, ha az szigorú szakmai követelményeknek felel meg.⁶⁶ A női nemi szerv megcsonkítása azonban kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak minősül, így az minden körülmények között tiltott beavatkozás.⁶⁷ Kérdéses, hogy mennyiben minősülhet a körülmételés iránymutatásnak, hiszen az a kiskorú testi integritását sértő operáció, amit a szülők akarata miatt hajtanak végre.

Az Egyezmény alapján a vallás szabad megválasztása a gyermeket illeti meg. Lux Ágnes neuralgikus pontként a gyermekkeresztséget jelöli meg. A csecsemők még nem rendelkeznek belátási képességgel ahhoz, hogy éljenek a választási szabadságukkal, ezért a szülők fognak dönteni helyettük.⁶⁸ A legtöbb csecsemőkeresztséget valló felekezetben a gyermek a keresztség által az egyház tagjává válik. A Római Katolikus Egyházban a szülők kötelessége, hogy megkereszteljék gyermeküket. Az Egyházi Törvénykönyv 867. kánonja szerint „A

⁶⁴ Gyermek Jogairól szóló 1989. november 20-án New Yorkban kelt Egyezmény 14.cikk (2) bekezdés.

⁶⁵ Gyermek Jogairól szóló 1989. november 20-án New Yorkban kelt Egyezmény 19.cikk.

⁶⁶ Herbert KÜPPER: A fiúk körülmételése Németországban - egy "botrányos" ítélet és annak orvoslása. *JURA*, 2013/2. 107-108.

⁶⁷ *Izevbekhai and Others v. Ireland*, no. 43408/08., admissibility decision, 2011. május 17-i döntés. 73. bek.

⁶⁸ LUX (2022) i. m. 22.

*szülők kötelesek gondoskodni arról, hogy a gyermekek már az első hetekben megkapják a keresztséget; a születés után mielőbb, sőt már a szülés előtt forduljanak a plébánoshoz, hogy gyermekük számára kérjék a szentséget, és hogy erre kellő felkészítést kapjanak.”*⁶⁹ A gyermekekre vonatkozó egyházi törvények alkalmazásáról a 11. kánon úgy ír, hogy a *„tisztán egyházi törvények azokat kötelezik, akiket a katolikus egyházban kereszteltek meg, vagy oda fölvettek, és eszük elégséges használatával rendelkeznek, továbbá, hacsak a jog kifejezetten másképp nem rendelkezik, hetedik életévüket betöltötték.”*⁷⁰ A kánonjog azonban elismeri az életkorból adódó sajátos helyzetet a joggyakorlásra és a kötelezettségekre vonatkozóan. A 97. és 98. kánon határolja el a nagykorúakat a 18 év alatti kiskorúaktól. A nagykorúak teljes joggyakorlással rendelkeznek, míg a kiskorúak a szülő és a gyám hatalma alatt állnak, kivéve *„azokat a dolgokat, amelyeket illetően a kiskorúak isteni vagy kánoni jog alapján ki vannak véve hatalmuk alól.”*⁷¹ Az Egyházi Törvénykönyv II. Könyve I. Része tartalmazza a krisztushívők jogait és kötelezettségeit. Lux Ágnes szerint mivel az valamennyi hívőre vonatkozik, ezért a kiskorúak is beletartoznak.⁷² A gyermekeket ezért kötelezettségek terhelik egy olyan kötelékben, amibe nem saját akaratukból kerültek be.

Az egyháztagság és a keresztség kapcsolata hasonlóan alakul más felekezeteknél. A Magyarországi Református Egyház Alkotmánytörvénye 28.§. szerint egyháztag *„minden magyar, illetve Magyarországon élő nem magyar állampolgár, akit a református egyház szertartása szerint megkereszteltek, valamint az a nagykorú keresztyén, aki magát reformátusnak vallja.”*⁷³ Szervezeti jogokat azonban csak a teljes jogú egyháztagok gyakorolhatnak. Teljes jogú egyháztag az, akit *„megkereszteltek, konfirmációi fogadalmat tett, a gyülekezeti istentiszteleten és az úrvacsorai közösségben részt vesz, nagykorú, valamint egyházközségében az egyház fenntartásához egyházfenntartói járulék fizetésével hozzájárul.”*⁷⁴ Reformátusoknál tehát különbség van az egyháztagság tekintetében a nagykorúak és a kiskorúak között. A teljes jogú egyháztagsághoz szükséges a konfirmáció és az istentiszteleti alkalmak rendszeres látogatása is. A kiskorú döntési szabadságát részben korlátozza az a szabályozás, hogy az egyháztagok kötelesek gondoskodni gyermekük

⁶⁹ 1983. évi Codex Iuris Canonici (CIC), az Egyházi Törvénykönyv. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal, szerkesztette, fordította és a magyarázatot írta: ERDŐ Péter. Budapest: Szent István Társulat. 2001. 11. 867. kánon.

⁷⁰ Uo. 11. kánon.

⁷¹ Uo. 97-98. kánon.

⁷² LUX (2022) i. m. 64.

⁷³ 2022. évi I. Törvény, Magyarországi Református Egyház Alkotmánytörvénye 28.§ (1) bekezdés.

https://reformatus.hu/documents/2606/2022._%C3%A9vi_I._tv._Alkotm%C3%A1nyt%C3%B6rv%C3%A9ny_2022.07.07.pdf

⁷⁴ Uo. 1.§, 28.§ (2) bekezdés.

konfirmációjáról.⁷⁵ Az evangélikusoknál szintén keresztség által válik az ember az egyház tagjává. A Magyarországi Evangélikus Egyház Törvénykönyvének 13.§. a következőképp rendelkezik: „A Magyarországi Evangélikus Egyház tagja az a magyar állampolgár és az a Magyarországon élő személy, aki keresztségben részesült, az evangélikus egyháznak a Szentírás alapján alapuló hitvallásos tanítását elfogadja, vallja és képességei szerint megtartja.”⁷⁶ A keresztség a teológiai jelentőségén túl, ezért egy adott közösséghez tartozást is kifejez.

Az előbbiekből levezethető, hogy a legfiatalabbak nem tudnak élni a 14. cikkben biztosított jogukkal. Az utóbbi viszont nem jelenti azt, hogy később ne lenne lehetőségük a választásra, emiatt a vallásszabadság ugyanúgy biztosított számukra. Még mindig könnyebb elhagyni valamit, amit az ember ismer, mint felvenni egy másik vallást. Voas és Crockett Nagy-Britanniában végzett kutatásában megállapította, hogy azokban a családokban, ahol egyik szülő sem vallásos csupán 9% esély van arra, hogy a gyermek felnőttként valamely vallási csoporthoz csatlakozni fog. Ha csak az egyik szülő aktív vallásgyakorló, ott 22%, ahol mindkét szülő, ott kb. 50% esély van rá, hogy a gyermek követi szülei vallását. Érdekes, hogyha a szülők eltérő felekezethez tartoztak, az a gyermek vallásosságára érdemben nem hatott, mert szinte ugyanakkora esély volt rá, hogy valamely közösséghez csatlakozni fog.⁷⁷ Az eredményekből látható, hogy még abban az esetben is, ha mindkét szülő hitvalló, akkor sem bizonyos, hogy a gyermek vallásos lesz, tehát élni fog a választási szabadságával. Ugyanakkor, ha nem vallási világnézetű nevelést kap, akkor nincs előtte példa arra vonatkozóan, hogy milyen hitelvek mentén lehet élni az életet. A kiskorúak elsősorban a negatív vallásszabadságról fognak mintát kapni, így valószínűsíthető, hogy felnőttként maguk is ezzel fognak élni. Ezt támasztja alá Bronfenbrenner megállapítása, miszerint az egyént sokféle hatás éri, de az elsődleges befolyásoló tényező a család.⁷⁸ Ha szülők mellett a nukleáris családon kívül a külső környezetből éri a kiskorút olyan inger, ami miatt hitre jut, vallásgyakorlására kihat az, amit otthon tapasztalt. Ennek következtében a gyermekkorúak valójában hátránnyal indulnak a vallás szabad megválasztásával kapcsolatban, mert a gyakorlatban csak korlátozott mértékben képesek élni vele.

⁷⁵ Uo. 29.§

⁷⁶ Magyarországi Evangélikus Egyház Törvénykönyv 13.§, <https://zsinat.lutheran.hu/torvenyek/hatalyos-toervenyek/toervenykoenyv%2020190531.pdf/view> 2022.02.29

⁷⁷ David VOAS, and Alasdair CROCKETT: Religion in Britain: Neither Believing nor Belonging. *Sociology*, vol.39., no.1. (2005) 22.

⁷⁸ Sarah E. HOLMES: Will my child have their own faith? Exploring the impact of parental beliefs on childhood faith nurture. *Journal of Beliefs & Values*, vol.43., no. 4. (2022) 432.

Az előbbiekkal ellentétben Friedrich Schweitzer szerint a gyermekek nem kötelesek vallásosságra, ez egy jog számukra, amihez azonban olyan közegre van szükségük, amely lehetővé teszi spirituális fejlődésüket. Ennek teljesüléséhez negatív és pozitív követelményeket támaszt. Negatív oldala, hogy az életkörülményeik olyanok legyenek, amik nem a mindennapok túlélésére kényszeríti őket, hanem időt biztosítanak számukra az elmélkedésre. Pozitív értelemben pedig a környezetük ösztönözze őket arra, hogy önmagukról és a világról gondolkodjanak. Példaként hozza fel a zenét, könyveket, szimbólumokat, rituálét, vallási hagyományokat. A világnézeti nevelés szerint ezért nem helyettesíti a vallásos nevelést, de ez fordítva is igaz. Vallásos nevelés esetén is szükséges a különböző világnézetek megismertetése.⁷⁹

Azonban, ha elfogadjuk azt a felvetést, hogy a körülmetélés és a keresztség nem lehet része a szülői iránymutatásnak, akkor minden járulékos vallási cselekedet megkérdőjelezhetővé válik úgy, mint a templomba járás, imádkozás vagy közös bibliaolvasás. A szülőtől viszont nem várható el, hogy semleges maradjon, teljesen valószínűleg nem is tud, mert vallási hovatartozás nélkül is egy értékrend mentén fogja nevelni gyermekét. A legtöbb felnőtt a legjobbat szeretné nyújtani gyermekének, ezért általában mindent megtesz annak érdekében, hogy a legteljesebb életet biztosítsa számára, hitük szerint pedig megadni az Istenhez kapcsolódás lehetőségét is, ami a keresztség felvételével kezdődik.⁸⁰ Ez a kötelezettség azonban nemcsak a vallásgyakorlást foglalja magába, hanem a családi élet valamennyi aspektusára is kiterjed. Ahogy Kasuba Róbert fogalmaz a *„keresztény szülők példát adnak gyermekeik számára arra, hogy ők majdan hogyan alakítsák ki saját családi életüket. Többek között ezek közé tartozik a családi szentély jellegének a megőrzése, a közös imádság, az ünnepek közös megélése, a szentmiséken, istentiszteleteken való részvétel.”*⁸¹ Ha a szülő nem ad iránymutatást, valaki mástól mindenképp fog kapni a gyermek, ami lehet egy rokon, tanár, kortársak, influenszer vagy bárki más. Ez meghatározza az értékrendjét, jövőképét, de a későbbi életvitelét is.

Napjainkban, amikor annyi információ és inger éri a gyermeket elgondolkodtató, hogy vajon mi szolgálja az érdekét. Kapjon-e egy olyan vallási szemléletet, ami stabil háttérrel biztosít

⁷⁹ Friedrich SCHWEITZER: Education on Religion and Worldviews: Perspectives to Child's Right to Religion. In: Liam GEARON- Arniika KUUSISTO -Saila POULTER- Auli TOOM- Martin UBANI (eds.): *Education on Religion and Worldviews*. London, Routledge, 2024. 50-57.

⁸⁰ DOLHAI Lajos: *A szentségek teológiája*. Budapest, Szent István Társulat, 2015. 64.

⁸¹ KASUBA Róbert István: A szülői felelősség, - mint jog és kötelezettség - megjelenése, és megélése a keresztény családokban In: BADACSONYI Zoltán (szerk.): *Betű és Lélek: jog és jogtudomány a kereszténység nézőpontjából: tanulmánykötet*. Budapest, Petrecz Sándor Alapítvány, 2021. 86.

számára vagy vallási nézetektől mentesen nevelkedjen? Állásponttól függetlenül a szülőknek elsősorban egy szeretetteljes közeget kell kialakítaniuk, amiben képes a gyermek fejlődni. Több kutatás is foglalkozott azzal, hogy azok a szülők, akik vallásos nevelést adnak a nagyobb melegséget képesek nyújtani gyermeküknek, mint azok, akik más világnézet szerint élik az életüket.⁸²

Másik követelmény, hogy az útmutatásnak a gyermek kibontakozó képességeihez kell igazodnia. Geraldine Van Bueren szerint ennek az értelmezése rugalmasságot igényel. Az nem köthető szigorú életkori határhoz, mert az a gyermek éretlenségét feltételezné.⁸³ Bizonyos esetekben a gyermek saját elhatározásból dönt úgy, hogy szeretne hittanra járni, aktív vallásgyakorló lenni vagy egy másik vallást felvenni/elhagyni, mint amiben felnőtt. Független attól, hogy a szülő agnosztikus, keresztény, buddhista, zsidó, muzulmán vagy más vallás követője, megkövetelhető-e tőle, hogy támogassa vagy legalábbis ne akadályozza a kiskorút alapjoga gyakorlásában? Tanúsíthat-e a szülő olyan magatartást, ami ellehetetleníti a kiskorú vallásgyakorlását? Például nem viszi el istentiszteletre/misére, elzárkózik a gyermek kérdéseitől, érzelmileg elutasító vele, anyagi erőforrásokat nem biztosít számára. Ezek mind olyan kérdések, amelyekre a felnőttnek magának kell válaszolnia mérlegelve azt, hogy az mennyiben szolgálja a gyermek érdekét és hogyan hat a családi kapcsolatokra. A Bizottság 20. általános kommentárja szerint a vallásszabadságot a gyermek gyakorolja és minél idősebb lesz, a szülő szerepe csökken. Serdülőkorban pedig egyre aktívabb szerepet fog kapni.⁸⁴ Az már a szülőn múlik, hogyan viszonyul fia vagy lánya választásához. Egy bizonyos kor után valószínűleg nem fog konfliktust felvállalni velük ebben a kérdésben, hanem rájuk fogja bízni a választást. Az érzelmi elhanyagolás viszont a fizikai bántalmazáshoz hasonló erőszakot valósít meg,⁸⁵ ezért odafigyelést igényel, hogy a felnőtt ne váljon közönyössé a kiskorú meggyőződése iránt.

Minimális tartalmi elemei ezért az iránymutatásnak a megfelelő anyagi-érzelmi háttér biztosítása, a fejlődő képességek figyelembevétele és az erőszakmentesség. Maximális követelmény nincs, az a szülő toleranciaszintjétől és a kiskorú érettségétől függ, hogy meddig

⁸² Rana ESEED, Iris ZADOK, Mona KHOURY: Religion, Religiosity and Parenting Practices: An Examination of Jewish, Muslim, Christian and Druze Mothers in Israel. *The British Journal of Social Work*, 2023. 3. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcad175>

⁸³ Geraldine Van BUEREN: Children's rights in the family. In: Barbara STARK-Jacquelin HEATON (eds.): *Routledge handbook of international family law*. London-New York, Routledge, 2019. 197.

⁸⁴ General comment No. 20 (2016) on the implementation of the rights of the child during adolescence 43. bek. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2F20%2F2016%2F2016.20&Lang=en (2024.03.02.)

⁸⁵ Danya GLASER: Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): a conceptual framework. *Child Abuse and Neglect*, 2002, vol. 26, 698–699.

terjedhet az útmutatás tartalma. A felnőtteknek azonban szembe kell nézniük azzal a ténnyel, hogy utódaik nem biztos, hogy követni fogják az általuk vallott hitelveket. Egy értékrend és szemléletmód átadható, de a hit, a meggyőződés belső lényegét, miértjét, fontosságát a gyerekek magának kell megértenie és elfogadnia. Schanda Balázs ezt a következőképp foglalta össze: „*Élő hit nélkül az elődök hitének gyümölcsei csak ideig-óráig – talán egykét nemzedékig maradnak fenn.*”⁸⁶ Arra a kérdésre, hogy a hitre nevelés miként biztosítható a legjobban, nem lehet adekvát választ adni. Sarah E. Holmes kutatásában megállapította, hogy a keresztény szülőknek a gyermekükkel kapcsolatos vallásos nevelését nagyban meghatározta, hogyan viszonyultak a hitvilágához. Kétféle attitűdöt határolt el. Több családban elismerték, hogy a gyermek rendelkezhet saját hittel, míg máshol azt vallották, hogy a kiskorú nem elég érett ahhoz, hogy megértse a természetfeletti irányuló vallási szertartásokat. Azoknak a fiataloknak, akiknek szülei nem értékelték kiskori hitüket, később csökkent a vallás iránti érdeklődésük. Emiatt azt állapította meg, hogy a legkisebbekre is spirituális lényként kell tekinteni, elismerve egyéni képességeiket és kompetenciáikat. A felnőtteknek pedig reagálniuk kell a gyermekek hittel kapcsolatos szükségleteire.⁸⁷

3.3.2. Tájékoztatás

A szülők felelőssége az iránymutatás mellett a megfelelő tájékoztatás is. A Bizottság a részvétel előfeltételeként követeli meg, hogy minden szükséges információt kapjanak meg a gyermekek az őket érintő ügyről, lehetőségekről és lehetséges döntésekről.⁸⁸ A tájékoztatáshoz való jog tehát a vallásszabadság gyakorlásának a része, hiszen enélkül a gyermek nem lenne képes élni az ebben biztosított jogával. Ez a kötelezettség ezért a körülményekre és a lehetséges választásokra kell, hogy kiterjedjen.⁸⁹

A felnőtt köteles lesz-e akár olyan hitelvek ismertetésére is, amik meggyőződésével ellentétesek? Nem, mert a nevelés megválasztásához való jog tartalma éppen azt garantálja, hogy az embernek ne kelljen saját értékrendjével szembehelyezkednie, azonban vannak objektív körülmények, amiknek eleget kell tenni. Az Egyezmény 17. cikke rögzíti a kiskorú információhoz való jogának tartalmi elemeit, amelyek „szociális, szellemi és erkölcsi jóléte előmozdítását, valamint fizikai és szellemi egészségét szolgálják.”⁹⁰ Ez implicite

⁸⁶ SCHANDA Balázs: Vallásszabadság, közjó, keresztény kultúra: Szempontok új (régi) alapok kereséséhez. *Acta Humana*, 2020/3. 180.

⁸⁷ HOLMES op. cit. 443-444.

⁸⁸ General Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard 25. bek.

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FGC%2F12&Lang=en, (2024.03.02)

⁸⁹ Herczog i. m. 114.

⁹⁰ Gyermekek Jogairól szóló 1989. november 20-án New Yorkban kelt Egyezmény 17. cikk.

meghatározza a tájékoztatás formáját és a tartalmát. Friedrich Sweitzer szerint az Isten-fogalom és a halál gondolata valamennyi gyermeket foglalkoztat és előbb-utóbb valamilyen formában kérdéseket fognak feltenni.⁹¹ Valószínűleg nem célszerű egy 7 éves gyermeknek a mártírok kivégzését részletezni. A magyarázatnak inkább olyan jellegűnek kell lennie, amely érthetővé teszi egy gyermek számára az adott hitelvek alapjait, vagy legalább egyszerű és megnyugtató válaszokat ad a kérdéseire. Ezek olyan témák, amikre sok felnőtt maga sem tud teljes bizonyossággal válaszolni. A hívő szülők pedig vallási meggyőződésüknek megfelelően fognak felelni. A felnőtt részéről ez felkészülést és képességet igényel arra, hogy megfelelő módon tudja gyermekének megtapasztalásait átadni. Sokszor azonban a szülők teológiai tudása vagy biblia- és vallásismerete korlátozott, ezért egyszerűbb, ha a hitéleti nevelést olyan személyek végzik, akiknek formális képesítésük van rá. Ennek több módja is lehet. Egyrészt megvalósulhat az intézményi vagy iskolai hitoktatás keretében, másrészt érdemes kiaknázni az internet adta lehetőségeket. A serdülők az online teret egyébként is gyakran használják tanulásra, véleménynyilvánításra, identitásuk felfedezésére, így az támogatásukra és tanácsadásra is lehetőséget ad.⁹²

Maga a nevelés megválasztásához való jog tartalma miként viszonyul a gyermeket önállóan is megillető vallásszabadsághoz, már komolyabb megfontolást igényel.⁹³ A dilemma abban gyökerezik, hogy a szülők hogyan képesek tiszteletben tartani a gyermek jogát és biztosítani joggyakorlását önmeghasonlás és saját jogaik olyan mértékű korlátozása nélkül, hogy azok annak kiüresedéséhez vezetnének. Az Egyezmény 12. cikkében biztosított részvét elve segítséget adhat ennek az ellentétnek a feloldásához.

4. Gyermeki részvétel

Az Egyezmény 12. cikke a következőt fogalmazza meg: *„részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő (in all matters affecting the child) kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.”*⁹⁴ Az eredeti lengyel javaslat nem tartalmazta az őt érintő kérdésben kifejezést, hanem helyette arra a *”saját személyét érintő kérdésekben”* (in matters concerning his own person) szóhasználatat élt

⁹¹ SWEITZER i. m. 50-51.

⁹² General comment No. 20 (2016) on the implementation of the rights of the child during adolescence 47.
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FGC%2F20&Lang=en (2024.03.02.)

⁹³ Gyermek Jogairól szóló 1989. november 20-án New Yorkban kelt Egyezmény 14. cikk (1) bekezdés.

⁹⁴ Gyermek Jogairól szóló 1989. november 20-án New Yorkban kelt Egyezmény 12. cikk (1) bekezdés.

példálózó felsorolást használva, hogy milyen területeket ért alatta (kikapcsolódás, oktatás, házasság, foglalkozás megválasztása, gyógykezelés).⁹⁵ Japánok részéről érkezett olyan észrevétel, amely szerint a gyermeket érintő kérdések inkább a gyermek jogait érintő kérdésekre vonatkozik,⁹⁶ de ez végül nem került elfogadásra. A gyermeknek minden őt érintő döntés során joga van kifejezni a véleményét, ezért az nem korlátozódik az Egyezmény alkalmazásának keretei közé.⁹⁷ Az előbbieket miatt a részvétel elve a gyermeket megillető alapvető jog. A 12.cikk 2. pontja a bírósági és közigazgatási eljárásban biztosítja a gyermeknek a meghallgatáshoz való jogot,⁹⁸ de ez dolgozatomban szempontjából nem releváns, ezért külön nem foglalkozom vele.

A joggyakorlást elsősorban az államnak kell biztosítania,⁹⁹ azonban ez nem jelenti azt, hogy a szülők és a család kötelessége ne merülne fel. A Bizottság 7. általános kommentárja szerint a „gyermekeket is családjuk, közösségük, társadalmuk aktív tagjaként kell elismerni, akiknek megvannak saját gondjaik, érdekeik, nézeteik.”¹⁰⁰ A családban meghozott döntés szintén hatással lehet a gyermek életére, különösen akkor, ha az vele kapcsolatos. A részvétel ezért nem kizárólag intézményi, oktatási, bírósági vagy közigazgatási eljárásban illeti meg a jogosultat, hanem a magánélet valamennyi területén.

A 13. cikkben garantált véleménynyilvánítás szabadságától nehezen választható el a gyermek véleményének meghallgatása, tartalmuk mégis eltér egymástól. A véleménynyilvánítás nyelvtani értelmezés alapján egyirányú kommunikációt valósít meg. Valaminek a kinyilvánításához nincs szükség két szereplőre, legfeljebb egy közegre, ahol a joggyakorlás megvalósul.¹⁰¹ A részvételhez való jog ezzel szemben leginkább meghallgatni és meghallgatva lenni kifejezéssel írható le.¹⁰² A „*kellő súllyal figyelembe venni*” szófordulat nemcsak arra utal, hogy a döntés során a gyermek szempontját mérlegelni kell, hanem azt is tartalmazza, hogy őt valaki meg fogja hallgatni. A felnőtt oldaláról ez türelmet és odafigyelést igényel. Tulajdonképpen megköveteli, hogy értse meg a gyermek álláspontját, az ő „szemével lássa” a döntés következményeit. Az utóbbi világosabb az angol változatból, mert ott a *views*

⁹⁵ OFFICE OF THE UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS: *Legislative History of the Convention on the Rights of the Child*. Volume 1. New York and Geneva, United Nations, 2007. 437.

⁹⁶ Ibid. 443.

⁹⁷ HERCZOG i.m. 111.

⁹⁸ Gyermek Jogairól szóló 1989. november 20-án New Yorkban kelt Egyezmény 12.cikk (2) bekezdés.

⁹⁹ General Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard 19. bek.

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FGC%2F12&Lang=en (2024.03.02)

¹⁰⁰ Gyermekjogi Bizottság 7. számú átfogó kommentár, CRC/C/GC/7/Rev.1, 5.bekezdés, hivatkozza: Herczog Mária (szerk.): *Kézikönyv a Gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*. Budapest, CSAGYI-UNICEF, 2009. 109.

¹⁰¹ 14/2019.(IV.17.) AB határozat, Indokolás [26]

¹⁰² ARCHARD op. cit. 119.

szó használata inkább valamely nézet kifejezésére utal, szemben a véleménynyilvánítás szabadságára használt *freedom of expression* vagy *freedom of speech* fogalmakkal.¹⁰³ A 12. cikk és a 13. cikk ezért nem ugyanazt a jogot biztosítja, az előbbi megvalósulásához legalább két fél szükséges.

Laura Lundy négy feltételhez köti a részvétel érvényesülését: tér, hang, közönség és befolyás.¹⁰⁴ Ő ezzel elsősorban a diákok bevonását modellezte, ezért gyakran hivatkoznak a bírósági eljárásban történő meghallgatás követelményeire. A szülő és gyermek viszonyban néhány eltéréssel ezt ugyanúgy alkalmazhatónak tartom, mert a felek közötti alá-fölérendeltségi viszonyt próbálja ellensúlyozni.

Tér a lehetőség megteremtését jelenti. A gyermek megkérdezése, hogy egyáltalán részt szeretne-e venni a döntéshozatalban. A részvétel jog, ezért senki sem kötelezhető arra, hogy véleményt mondjon. Erre utal egyébként a szabadon kifejezés is, ami a nyomásgyakorlás kerülését feltételezi. Lundy szerint azt a kérdést is fel kell tenni a fiataloknak, hogy szerintük az a döntés érinti-e őket.¹⁰⁵ Családon belül viszont ezt a megközelítést nem mindig tartom célravezetőnek, mert közvetve vagy közvetlenül hatással lesz a gyermek életére az is, ami a szülők közötti kapcsolatban történik. Kétségtelen, hogy léteznek magánügyek, amelyekről a gyermeknek nem kell tudnia, még akkor sem, ha tapasztalja a szülők hangulatváltozását, amely esetleg befolyásolja a teljesítményét. Ennél fontosabbnak tartom a szerző által felhozott másik szempontot, a biztonságos környezet megteremtését. A Hintalovon Alapítvány által 2019-ben készített *Te hogy látod?* címet viselő gyermekjogok helyzetéről készült jelentés szerint azok a gyerekek, akik a családban biztonságban érezték magukat, nagyobb arányban számoltak be arról, hogy véleményüket figyelembe veszik.¹⁰⁶

Második feltétel a hang, ami a vélemény kifejezését jelenti. Vannak olyan gyermekek, akiknek bátorításra van szükségük, hogy meg tudják fogalmazni a gondolataikat, ezért a felnőtteknek támogatniuk kell őket kérdésekkel és elegendő idő biztosításával.

¹⁰³ KOLTAY András: A véleménynyilvánítás szabadsága. In JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2018. 1., <http://ijoten.hu/szocikk/a-velemenynyilvanitas-szabadsaga>

¹⁰⁴ Laura LUNDY: 'Voice' Is Not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, vol. 33., no. 6. (2007) 933.

¹⁰⁵ Ibid. 933-934.

¹⁰⁶ *Te hogy látod?* Gyermekjelentés a gyermekjogok helyzetéről, Magyarország, Hintalovon Alapítvány, 2019. https://hintalovon.hu/wp-content/uploads/2020/06/tehogylatod_jelentes_magyar_0.pdf (2024.02.20), 5300 fő vett részt a felmérésben, ezért az nem reprezentatív.

A közönség a tényleges meghallgatásra vonatkozik. Egyes szerzők szerint az aktív hallgatást tanítani kellene. Nem mindenki képes csendben figyelni a másokra, pedig enélkül nehezen lehet megfelelő súllyal figyelembe venni a véleményét.

A befolyás a részvétel megvalósulása, hogy a döntéshozatalkor ténylegesen megjelenik a gyermek szempontja. Ennek mércéje a kor és az érettség. Lundy itt azt jegyzi meg, hogy a legtöbb felnőtt betartja az első 3 feltételt, tehát látszólag biztosítja a gyermeket megillető meghallgatáshoz való jogot, de döntése során figyelmen kívül hagyja az álláspontját.¹⁰⁷

A részvétel nemcsak egy nevesített jog, hanem az Egyezményt átfogó általános alapelvek egyike is. A gyermek legjobb érdeke (3. cikk), diszkrimináció-mentesség (2. cikk), élethez és fejlődéshez való jog (6. cikk) mind olyan elvek, amiket a részvétellel összhangban valamennyi gyermeki jog alkalmazásánál érvényesíteni kell.¹⁰⁸ Az alapelvek és az Egyezményben biztosított jogok oszthatatlansága okán a szülők és a gyermek jogai is mérsékelt módon valósulhatnak meg. A kiskorú nem tehet meg bármit, nem fog korlátlan választási szabadságot élvezni. Testi épsége, egészsége, fejlődése és legjobb érdeke megköveteli, hogy a felnőtt vagy az állam határokat szabjon. Filmek, online tartalmak hozzáférése, a vezetés korhatárhoz kötése, dohánytermékek, tudatmódosító vagy pszichoaktív szerek tilalma mind olyan célt szolgál, ami alkotmányosan igazolható. Hasonlóan a szülőnek a nevelés során a gyermek legjobb érdekét kell biztosítani, ezért tilthat vagy várhat el meghatározott magatartást gyermekétől. Ugyanakkor nem élhet vissza helyzetével, azt mindenképp a gyermek érdekében kell gyakorolnia.

4.1. Gyermek megkérdezése

A gyermek bevonása részletesen a kit, mit, hogyan és miért kérdések megválaszolásával írható körül. Kit az alanyi körre, mi a vélemény megvalósulási formájára, a hogyan a döntés módjára, a miért a bevonás jelentőségére válaszol.

4.1.1. Kit?

A részvétel vajon minden gyermeket egyformán megillet? Van-e olyan korosztály vagy állapot, ami miatt a gyermek kiesik a jogosulti körből? A 12. cikk az ítélőképessége birtokában lévő gyermek meghallgatásáról rendelkezik. Az ítélőképesség olyan készségre utal, ami képessé teszi az embert, hogy felmérje döntése következményeit. Egyfajta erkölcsi

¹⁰⁷ LUNDY op. cit. 934-939.

¹⁰⁸ General Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard 2. bek.

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FGC%2F12&Lang=en (2024.03.02).

érzék, ami segít jó és rossz, helyes és helytelen között különbséget tenni. A magyar bírói gyakorlat az ítélőképességet az önálló és befolyásmentes véleménynyilvánításhoz köti.¹⁰⁹ A szűkítő fordítás miatt itt az idősebb gyermekekre gondolhatunk. Az Egyezmény eredeti szövege ezzel szemben az ítélőképesség helyett a *capable* szót használja, ami inkább véleményformálási képességet jelent. David Archard szerint a csecsemők nem képesek véleménynyilvánításra, ezért nekik eleinte nincs joguk a részvételhez.¹¹⁰ A Gyermekjogi Bizottság azonban úgy foglalt állást, hogy idősebb és fiatalabb gyermekek között nem lehet különbséget tenni, mert érzéseiket, gondolataikat, vágyaikat már azelőtt kifejezik, hogy képesek lennének írni vagy olvasni.¹¹¹ Vannak olyan kutatások, amik kimutatták, hogy a koraszülött gyermekek is ki tudják fejezni a véleményüket. Sírással jelzik szükségleteiket és igényeiket, ezáltal részt vesznek a gondozásukban.¹¹²

Ennek ellenére mi az oka, hogy sok felnőtt hajlamos figyelmen kívül hagyni a kisebb gyermekek álláspontját? Egyetemi hallgatókkal végzett felmérésben megkérték a résztvevőket, hogy idézzék fel azokat az emlékeket, amelyeket kiskorukban negatívan éltek meg és nem volt beleszólásuk. Idesorolták a hajvágást, öltözködés viselését vagy meghatározott eseményt. Általában ezek az esetek kényszer szülte helyzetek következményei voltak, példának okáért túl korán vitték be a gyereket az iskolába, hogy a szülő munkahelyére időben be tudjon érni. Gyakran előfordult viszont, hogy a szülő természetesnek vett bizonyos helyzetet, ahelyett, hogy megkérdezte volna a kiskorú véleményét. Például a gyermek félt a Mikulástól, de a szülő jó ötletnek tartotta, hogy találkozzon vele a bevásárlóközpontban, mert kapott tőle ajándékot. Egyes szerzők ezt a habitussal magyarázzák, ami tanult viselkedésformák felvételét valósítja meg. A felnőtt részéről ez azt jelenti, hogy azért nem kérdezi meg a gyermeket valamivel kapcsolatban, mert megszokásból cselekszik. Az utóbbira megoldásként Sally Hester és Allison Moore az emlékezést javasolja. A szülő saját kiskori emlékei felidézése által jobban meg tudja érteni a gyermekét, ugyanakkor teljesen sosem lesz képes rá, mert a gyermekkor megélése minden korszakban eltérő. Emiatt a folyamatos részvétel biztosítása a nevelés során elengedhetetlen.¹¹³

¹⁰⁹ Pfv.20666/2020/11.

¹¹⁰ ARCHARD op. cit. 117.

¹¹¹ HERCZOG i. m 109.

¹¹² Priscilla ALDERSON, Joanna HAWTHORNE, Margaret KILLEN (2005) The participation rights of premature babies. *International Journal of Children's Rights*, vol.13., no.1-2. (2005) 41.

¹¹³ Sally HESTER- Allison MOORE: Understanding Children's Participation through an Eliasian Lens: Habitus as a Barrier to Children's Everyday Participation Rights. *International Journal of Children's Rights*, vol. 26., no. 3. (2018) 455-463.

4.1.2. Mit?

A 7/2014. (III.7.) AB határozat a véleménynyilvánítás egyik céljának a gondolatok szabad kifejezését jelöli meg,¹¹⁴ ezért a részvétel megnyilvánulási formái és a véleménynyilvánítás szabadságának megvalósulása között párhuzam vonható. A véleménynyilvánítás kommunikációs alapjog, amely megvalósulhat verbálisan vagy magatartásban.¹¹⁵ Azt szimbólumok, képek használata vagy ruhadarab viselése is létrehozhatja, amit jelképes beszédnek neveznek.¹¹⁶ Az Alkotmánybíróság az 1/2019. (II.13.) AB határozatában arra jutott, hogy „a szólásszabadság csak a nyilvánosságnak szánt közlésekre terjed ki”¹¹⁷ A tettleges véleménynyilvánítás megvalósulásához pedig szükséges, hogy az a kívül világ számára értelmezhető legyen.¹¹⁸ Hasonlóan egy gyermek számtalan módon reagálhat egy kérdésre, azonban véleményeként értékelhető a magánéletben valamennyi megnyilvánulása is. A verbális kommunikáció talán az egyik legnyilvánvalóbb formája a válaszadásnak, de nem minden helyzetben hatékony. A téma jellege, a kérdésfeltevés vagy a gyermek lelkiállapota miatt elzárkózhat a direkt választól, de az is előfordulhat, hogy egyszerűen nem képes szavakba önteni gondolatait vagy érzéseit. A nonverbális kommunikációnak ezért ugyanolyan súlya van a részvétel biztosítása során. A felnőtt viszont nem hagyhatja azért figyelmen kívül a gyermek reakcióit, mert azok számára értelmezhetetlenek, hanem törekednie kell arra, hogy megértse őket. A Bizottság főleg a kisebb gyermekek bevonása, egyéni preferenciáik megismerése vonatkozásában emeli ki a testbeszéd, arckifejezés, játék, rajzolás, festés jelentőségét.¹¹⁹

Az előbbiekből levezethető, hogy minden gyermeket életkortól függetlenül megillet a meghallgatáshoz való jog, ami számos módon megvalósulhat. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a döntés során a kiskorú akarata érvényesülni fog.

4.1.3. Hogyan?

Két fő szempont, amit a döntés meghozatalakor figyelembe kell venni: a gyermek kora és érettsége. A 37/2007. (VI.20.) AB határozat szerint egészségügyi kérdésekben a csecsemők még nem, míg az óvodáskorúak már képesek megérteni az orvosi vizsgálatokat. A tizennégyév felettiak pedig a mindennapos egészségügyi kérdésekben döntési szabadságot

¹¹⁴ 7/2014.(III.7.) AB határozat, Indokolás [12]

¹¹⁵ 3002/2024.(I.12.) AB határozat, Indokolás [23]

¹¹⁶ 4/2013.(II.21.) AB határozat.

¹¹⁷ 1/2019.(II.13.) AB határozat, Indokolás [29]

¹¹⁸ 3048/2022.(II.4.) AB határozat, Indokolás [23]

¹¹⁹ General Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard 21. bek.

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FGC%2F12&Lang=en (2024.03.02.)

élveznek.¹²⁰ A testület az utóbbi határozatban egyértelműen életkorhoz kötötte az érettség elérését. A hatályos bírói gyakorlat alapján a szülői felügyelet megváltoztatása iránti perekben az ítélőképes gyermek akaratát értékelni kell. Az ítélőképesség a kiskorú meghallgatásával állapítható meg, ami során nem döntő tényező az életkor.¹²¹ Ebből következik, hogy a magyar jogalkalmazói fórumok az ítélőképességet a gyermek érettségével összhangban értelmezik, általában 12-14 év közötti fiatalokra.¹²² Amennyiben korábban kerül meghallgatásra egy gyermek véleményét nagyobb súllyal veszik figyelembe, ha ítélőképessége birtokában van. Nemzetközi viszonylatban ezzel szemben előfordul olyan gyakorlat, ami sokkal korábbi életszakaszban elismeri a gyermek meghallgatásának szükségességét. A *Bundesverfassungsgericht* (Német Szövetségi Alkotmánybíróság) egy döntésében már 3 éves gyermek szakértő útján való meghallgatásáról rendelkezett. Arra is van példa, hogy az egyik német felsőbíróság 4 éves gyermek meghallgatását tartotta indokoltnak kapcsolattartási ügyben. Az osztrák bíróság viszont azért nem fogadott el egy belga bíróság által hozott határozatot, mert nem hallgatta meg a 6 éves gyermeket az elhelyezésére vonatkozóan.¹²³

A magyar és a nemzetközi példákat látva az életkornak az érettséghez képest elhanyagolható szerepe van. David Archard szerint az utóbbi csak viszonyítási alapként szolgál az érettséghez. Az életkor előrehaladtával egyre érettebbé válik a gyermek, ezért nagyobb súlya lesz a véleményének.¹²⁴ Az érettséget mindig egyedileg kell vizsgálni, ami észszerű és önálló, független véleményalkotási képességre utal egy adott ügy vonatkozásában.¹²⁵ A döntést tehát a szülő fogja meghozni, de gyermeke véleményét érettségének megfelelően kell mérlegelnie.

4.1.4. Miért?

Alapjogi szempontból három kiemelt okból fontos a kiskorú részvétele. Egyrészt a kiskorú nem rendelkezik választójoggal, ezért a demokratikus folyamatokba kizárólag a 12. cikk szerint vonható be. Amennyiben lenne egy olyan kollektív döntéshozatali mechanizmus, ami a gyermekek számára biztosítaná az érdemi részvételt minden őket érintő kérdésben, illetve jogalkotási folyamatban, akkor az eredményesebb érdekképviselethez vezetne. Ez utóbbi a politikai szereplőket is arra ösztönözné, hogy a gyermek érdekében megfelelően járjanak el.

¹²⁰ 39/2007.(VI.20.) AB határozat.

¹²¹ BH 2019.11.298.

¹²² Kfv.IV.37.714/2022/8.

¹²³ WEISS Emilia: A gyermeki jogok és a szülői jogok és kötelességek gyakorlásának néhány újabb kérdése. *Családi Jog*, 2010/1. 5-6.

¹²⁴ ARCHARD op. cit. 118.

¹²⁵ Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard 30. bek.

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FGC%2F12&Lang=en (2024.03.02.)

Másrészt a kiskorút valamennyi jog vonatkozásában megilleti a részvétel, amely elősegítheti a szülőnek és az államnak a gyermek jogainak hatékony érvényesítését. Ha a szülői jogok és a gyermeki jogok szembe kerülnek egymással, akkor a részvétel biztosításával feloldható az ellentét. Emiatt semmiképp sem válnak versengő jogokká.

A harmadik oknak részben szociológiai jelentősége van. A gyermekeknek nem pusztán hangot ad a 12. cikk, de a környezetétől elvárja, hogy a társadalom aktív tagjaként tekintsen rá. A felnőtteket olyan látásmódra tanítja, ami arra készíti őket, hogy ne nézzék le a gyermek álláspontját. Emiatt, ha a választójogi korhatárt eltörölnék, akkor is szükség lenne a részvételre, mert ez a jog éppen azt garantálja, hogy a kiskorú szemléletét minden őt érintő döntésnél figyelembe vegyék.

A bevonás pszichológiai és pedagógiai előnnyel is jár. A szülő és gyermek közötti bizalmi viszony kialakítását segíti, amennyiben a felnőttek bátorítják gyermekeiket, hogy véleményüket elmondják. Kutatási megfigyelés, hogy azok a kamaszok, akikre a szüleik időt szántak és meghallgatták őket, nagyobb arányban osztottak meg önként információt a magánéletükről, mint azok, akikre kevésbé figyeltek. A felmérésbe bevont felnőttek így többet tudtak a serdülők tevékenységeiről, ami a kockázatos viselkedési formák (pl.: alkohol-, drogfogyasztás) elkerülését csökkentette. Az utóbbi meleg családi légkörben valósulhat meg a legjobban.¹²⁶ A Bizottság is kiemeli, hogy ebben a korban fontos a szülők részéről az érzelmi stabilitás és a védelem biztosítása.¹²⁷

4.2. Döntés meghozatala

Megtilthatja-e a szülő a gyermeknek, hogy eljárjon egyházi rendezvényekre? El kell-e tűrnie fia vagy lánya fundamentalista viselkedését? Vallási kérdésekben kinek az akarata, milyen mértékben és hogyan fog érvényesülni? A következő fejezetekben ezekre a felvetésekre fogok reflektálni.

4.2.1. Kinek a döntése?

Az egyik konkrét terület, amin keresztül a döntési szabadság vizsgálható, az az iskolai hittan vagy erkölcsstan közötti választás. Magyarországon a szülő határoz arról, hogy állami iskolákban kéri-e a hitoktatás megszervezését, vagy az oktatási intézményben elindított

¹²⁶ Judith G. SMETANA: "It's 10 o'clock: Do you know where your children are?" Recent advances in understanding parental monitoring and adolescents' information management. *Child Development Perspectives*, vol.2., no.1. (2008) 20-21.

¹²⁷ General Comment No. 20 (2016) on the implementation of the rights of the child during adolescence 50. bek. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FGC%2F20&Lang=en (2024.03.02.)

felekezeti/gyülekezeti hitoktatások közül melyikre járhatja gyermekét. Nyilatkozat hiányában etika oktatásban részesülnek a tanulók.¹²⁸ Lengyelországban ezzel ellentétben a hittan és etika órák fakultatívak, amelyeken a 18 év alatti fiatal kizárólag a szülő írásos engedélyével vehet részt.¹²⁹ Németországban és Ausztriában a gyermek hitoktatásáról és vallásának meghatározásáról 10 éves koráig a szülők döntenek. Ha a gyermek a 12. életévét betöltötte nem kötelezhető arra, hogy akarata ellenére eltérő felekezetben nevelkedjen, mint korábban. Például, ha a szülők között vita van a kiskorú vallásos neveléséről. Hasonló esetben egyébként már a 10 éves gyermeket is meg kell hallgatni. A 14 év feletti viszont saját maga hoz döntéseket hitoktatásával kapcsolatos kérdésekben.¹³⁰ Olaszországban a katolikus vallás oktatásának igénybevételéről vagy elutasításáról a beiratkozáskor vagy a tanév elején kell dönteni. A jogszabály a választás jogát adott osztályokhoz köti. A kiskorú maga nyilatkozik róla a középiskola felső tagozatának megkezdésétől, ami körülbelül 14 éves kort jelent az olasz iskolarendszerben.¹³¹ Spanyolországban az alapfokú oktatás esetén (kb.: 6-12 éves korig) a tanulók szülei nyilatkoznak, hogy szeretnék-e azt, hogy a gyermekük vallási oktatásban részesüljön.¹³² Középfokú oktatásban csak a nagykorú tanulók dönthetnek önállóan a hitoktatás választásáról.¹³³

Az előbbiekből és a részvételhez való jogból levezethető, hogy a végső döntést a szülő fogja meghozni, amíg a gyermek 18, illetve 14 év alatti. A döntéshozatal lehetősége viszont nem jelenti azt, hogy a gyermek ne rendelkezhetne a jogaival, a szülő azokat nem gyakorolhatja helyette. Erre példa az 57/1991. (XI.8.) AB határozat, ami alkotmányellenesnek mondta ki a törvényes képviselő korlátlan perindítási jogosultságát, amely végérvényesen elvonta a gyermek vérségi származás megismeréséhez fűződő jogát. A régebbi szabályozás alapján az anya kezdeményezésére az apasági vélelem megdöntése iránt pert lehetett indítani, amíg a jogosult kiskorú. A gyermeknek nagykorúsága elérése esetén 1 év állt rendelkezésére a perindításra. Azonban, ha korábban megdőlt a vélelem, akkor már nem volt esélye jogorvoslatra, így a korábbi rendelkezés megfosztotta őt a joggyakorlás lehetőségétől.¹³⁴ A

¹²⁸ 20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet 182/A.§ (5)-(7) bekezdés.

¹²⁹ Piotr ROSZAK, Weronika KUDŁA: Faith-based education in Polish public schools – From battleground to common ground. *International Journal of Educational Development*, vol. 99. (2023) 4.

¹³⁰ SCHANDA Balázs: A kiskorú vallásszabadsága - A gyermek vagy a szülő joga? 87. *Kánonjog*, 2023. 87.

¹³¹ Decreto Legislativo 16 aprile 1994., n. 297, Art. 309,
<https://www.edscuola.it/archivio/norme/decreti/tu12.html>

¹³² Real Decreto 157/2022., de 1 de marzo, por el que se establecen la ordenación y las enseñanzas mínimas de la Educación Primaria., Artículo 30. Disposición adicional primera. Enseñanzas de religión. (2)

¹³³ Real Decreto 217/2022., de 29 de marzo, por el que se establece la ordenación y las enseñanzas mínimas de la Educación Secundaria Obligatoria., Artículo 35. Disposición adicional primera. Enseñanzas de religión. (2)

¹³⁴ 57/1991. (XI.8.) AB határozat.

szülőt tehát nem illeti meg az akaratszabadsága, ha a kiskorút érintő vallási kérdésben kell határoznia. Döntése nem járhat azzal, hogy megfosztja a kiskorút vallásszabadságától. A felnőttek ezért meg kell hallgatnia a legfiatalabbakat, minden olyan területtel kapcsolatban, amelyre szülői kompetenciája kiterjed, mert a gyakorlatban könnyen, akár tudattalanul is erodálhatja az őket megillető jogokat.

4.2.2. Bevonás módjai

A bevonásnak különböző szintjei léteznek. Roger Hart különbséget tett a valódi részvételt biztosító és azt nem megvalósító módszerek között. Az utóbbiba tartozik a manipuláció, a dekoráció és a tokenizmus. Manipulációnak minősül, amikor gyermekeket használnak fel egy politikai téma népszerűsítése érdekében anélkül, hogy megmagyaráznák nekik annak értelmét, esetleg megkérdezik őket egy témával kapcsolatban, de nem adnak arról visszajelzést. A felnőttek a kapott válaszokból összeállítanak egy elemzést, ami elvileg a fiatalok elképzelését jeleníti meg, de nem lehet tudni, hogy milyen módszertan szerint dolgoztak, ezért manipulálható az eredmény. A dekoráció annyiban tér el ettől, hogy a gyermekek előtérbe kerülnek például fellépnek egy rendezvényen, népszerűsítve azt. A tényleges szervezésben azonban nem vesznek részt. Többnyire a jutalmak miatt vállalják a feladatot, anélkül, hogy tisztában lennének az üggyel, ami mellett kiálltak. A tokenizmus látszólag hangot ad a gyermekeknek. Felkérlik őket, hogy beszéljenek egy konferencián, de nem készítik fel őket megfelelően a témával kapcsolatban és nem osztják meg velük, hogy milyen szempontok mentén választották ki őket, így fennáll annak a veszélye, hogy nem tudják társaikat hitelesen képviselni, mert csak bizonyos réteg látásmódját közvetítik.

Az előbbiekkal ellentétben eredményes részvételhez vezethetnek a következő kategóriák: tájékoztatás és kijelölt szerep, tájékoztatás és egyeztetés, felnőtt kezdeményezés és közös döntéshozatal, gyermek kezdeményezés és irányítás, gyermek kezdeményezés és közös döntéshozatal. A tájékoztatás és kijelölt szerep esetén a gyermekek értik a projekt mögötti szándékot. Tudják, hogy kik és miért hozták meg a részvételükre vonatkozó döntést, amire önként vállalkoztak és tevékenységüknek jelentősége van. Tájékoztatás és egyeztetés során a kiskorút mint tanácsadót vonják be a folyamatokba, így az észrevételeiknek valódi súlyt adnak. Felnőtt kezdeményezés esetén a felnőttek kezdeményezik a részvételt, de megosztják a döntéshozatalt a fiatalokkal. Gyermek kezdeményezés és irányítás esetén a felnőttek nem avatkoznak bele abba a folyamatba, amit az ifjúság elkezdett, csupán támogató feltételeket biztosítanak számukra. Gyermek kezdeményezés és közös döntéshozatal pedig egy partnerségi együttműködést valósít meg. Hart ezt tartja a részvétel csúcának, mert ebben a

fiatalok proaktív módon vesznek részt, amiben a felnőttek tanácsaikkal és kérdéseikkel bátorítják őket.¹³⁵

A nevelés során a manipuláció és a dekoráció gyakran előfordul. Hacsak arra gondol az ember, hogy mennyi szülő oszt meg a gyermekéről képeket a közösségi médiában, de egy templomi kórusban vagy egyházi rendezvényen való fellépés is könnyen vezethet az előbbi magatartásokhoz. Ennyire konkrét példák sem szükségesek, mert az is megvalósíthatja, ha a szertartásra a felnőtt azért viszi el gyermekét, hogy saját társadalmi státuszát vagy a róla kialakított „jó apa, jó anya, jó keresztény” képet erősítse.

A tokenizmus családon belül több gyermek esetén fordulhat elő. A felnőtt abból indul ki, hogy ami az egyiknél ismert és bevált módszer, az a másiknak is ugyanúgy hasznos lesz. Holott minden kisgyermek egyedi, különleges, saját és megismételhetetlen identitással rendelkezik, ezért nem lehet azonosan hozzáállni az edukációjukhoz.

A bevonást megvalósító módszerek közül az utolsó hármat lehet kiemelni, de egyikről sem lehet azt állítani, hogy tökéletes megoldáshoz vezetne. Az élethelyzet és a gyermek korának függvénye, hogy mikor kezdeményez ő maga és mikor a szülő. Kisgyermekes esetében javasolt a szülői aktivitás, mivel ebben a korban nagyobb befolyást gyakorolnak rájuk, így fokozottabb figyelmet igényel, hogy ne maradjon el a részvételük. Vallásszabadságával kapcsolatos kérdésben viszont valószínűleg a fiatal fogja megtenni az első lépést, hiszen ő lesz a joggyakorló. A folyamatos egyeztetés és kommunikáció megelőzheti, hogy a szülőt meglepetésként érje a gyermek választása. Hart modelljéből az is következik, hogy a szülő nem tilthatja el a kiskorút a vallásgyakorlástól vagy annak a lehetőségétől, ezért nem tanúsíthat olyan magatartást, ami akadályozza egyes vallási üzenetekhez való hozzáférését. Ugyanakkor felelősséggel tartozik a fiatal mentális és fizikai egészségéért, ezért korlátozhatja annak egyes aspektusait, mint például a böjt vagy az önsanyargatás. A közös döntéshozatal megvalósulására egyébként jó példa az iskola, kollégium megválasztása. A magyar szabályozás alapján a szülő joga, hogy meggyőződésének megfelelő nevelési, oktatási intézményt válasszon, azonban ezt a kiskorú 14 éves korától vele együtt gyakorolja.¹³⁶ A hat-, illetve a nyolcosztályos gimnáziumok esetében ez nem érvényesül, emiatt lényeges, hogy ekkor is konszenzus eredménye legyen a döntés. A gyermek állandó bevonásával így elkerülhető az alapjogi konfliktus a családon belül.

¹³⁵ Roger A. HART: *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Florence, UNICEF- United Nations Children's Fund, 1992, 9-13.

¹³⁶ A nemzeti köznevelésről szóló 2011.évi CXCV. törvény 72.§ (2) bekezdés.

5. Kikényszeríthetőség lehetősége

Van-e arra lehetősége a kiskorúnak, hogy a szülővel szemben fellépjen, ha az nem kérte ki a véleményét vallásszabadságával összefüggő kérdésben? Például hittan helyett erkölcstanra íratja be a gyermeket vagy fordítva. Ehhez hasonló konfliktusnak bíróság elé jutására gyakorlatban kicsi az esély, hiszen valószínű, hogy egy ilyen helyzetben a legkisebb probléma a felek között a vallásszabadság megsértése. Még a Bizottság is a szülők közötti nézeteltérés rendezésére ad javaslatot. A gyermek kora, érettsége, legjobb érdeke és a szülői iránymutatás együttes figyelembevétele adhatja a leghatékonyabb megoldást. Ugyanakkor kiemeli, hogy a fiatal döntési képességétől függ, hogy csatlakozik-e egy adott vallási közösséghez vagy kilép-e belőle.¹³⁷

Nincs jogszabályi rendelkezés arról, hogy a gyermek és a felnőtt közötti vita hogyan oldható fel,¹³⁸ ezért a kiskorú meggyőződésének megsértése miatt nem tud a szülővel szemben fellépni. Alkotmánybíróság elé effajta indítvány nem kerülhet, mert az egyedi ügyben érintett személy alkotmányjogi panaszának befogadhatósági feltétele, hogy bírói döntés hozza létre az alapjogsérelmet.¹³⁹ Az utóbbi nem is feltétlen probléma, mert a testület nem családterapeutákból vagy lelkigondozókból áll, akik érdemi megoldást tudnának adni az érdekellentétre.

A részvételhez való joggal viszont más a helyzet. A Ptk. 4:148. §-a rendelkezik a gyermeket érintő döntésekbe való bevonásról, amit korábban a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény 71.§. (1) bekezdése tartalmazott.¹⁴⁰ Erre alapozva a magyar bíróság semmisnek mondta ki egy 17 éves fiú sportolói szerződését, amit a szülők az érintett megkérdezése nélkül kötöttek.¹⁴¹ Az eset is mutatja, hogy a polgári jog szabályai lehetővé teszik a részvétel érvényesítését. Alapjogi védelmet viszont nem kapott ez a jog, ugyanis az Alaptörvény nem tartalmazza a gyermek véleményének meghallgatását. Nemzetközi szerződésre alkotmányjogi panaszban pedig nem lehet hivatkozni.¹⁴²

Vallási döntésekbe való bevonás alapjogi védelme, ezért kizárólag akkor valósulhatna meg, ha jogalkotó alkotmánymódosítással pótolná a fennálló joghézagot. Ebben az esetben nem a vallásszabadság megsértését, hanem a részvétel elmaradását kellene vizsgálnia az alapjogvédő

¹³⁷ HERCZOG i. m. 138.

¹³⁸ SCHANDA i. m. 87.

¹³⁹ Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 27.§ (1) bekezdés.

¹⁴⁰ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 4:148. §, A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény 71.§ (1) bekezdés.

¹⁴¹ EH 2004.1019.

¹⁴² 27/2021.(XI. 5.) AB határozat, Indokolás [56]

szervnek. Az már más kérdés, hogy az alapjogkorlátozás alkotmányos igazolhatóságához a szükségesség-arányosság mércéje alkalmazható-e vagy egy új alapjogi teszt kidolgozása válna szükségessé.

6. Konklúzió

Gyermekjogi jogviszony specialitása miatt a szülőnek kell a megfelelő védelmet és pozitív feltételeket biztosítaniuk ahhoz, hogy a legkisebbek élhessenek az alanyi jogaikkal. Ahogy az állam eleget tesz az intézményvédelmi kötelezettségének, úgy próbál helytállni az ember a gondviselő szerepében. Az előbbivel ellentétben a felnőttnek azonban nem kell semlegesnek maradnia vallási kérdésekben, amelyet a nevelés megválasztásához való jog is garantál. Ebben az esetben viszont fennáll a lehetőség, hogy a szülő visszaél saját helyzetével, azzal a hatalommal, amelyre feljogosítja az Alaptörvény. Ez veszélyeztetheti a kiskorú joggyakorlását, mert nem ellenőrizhető, hogy a felnőtt miként tesz eleget az őt terhelő kötelezettségeknek.

A kontroll hiánya miatt előfordulhat a vallási indoktrináció. A kiskorút pedig a negatív vallásszabadság is megilleti, joga van a konfessziómentes élethez. Bizonyos radikális vallási irányzatok azonban közvetve vagy közvetlenül megfoszthatják a választás szabadságától. Mentális, lelki, fizikai fenyegetettség miatt nem egyedi eset, hogy a gyermek egyedül nem tud kilépni például egy szektából. A szülőktől való függés okán előfordulhat, hogy csak a hatóság közreműködésével képes kiszabadulni egy zárt közösségből.

Másfelől az is megeshet, hogy a gyermek amiatt csatlakozik egy fundamentalista csoporthoz, mert őt családon kívüli személy vagy szervezet befolyásolta. Ha az utóbbi negatívan hat a kiskorú pszichés és fizikai állapotára vagy környezetére káros magatartást tanúsít, a felnőttek kötelesek megakadályozni a további önpusztító folyamatok kialakulását. Léteznek viszont olyan hibák, amelyek következménye visszafordíthatatlan, ezért a szülők felelőssége túlmutat a jog keretein. Szem előtt kell tartaniuk, hogy a gyermeknek joga van a saját választásra. Nem biztos, hogy az a vallási irányzat, amely a szülő értékítélete szerint szélsőséges, valóban radikálisnak nevezhető-e, például a katolikus-karizmatikus keresztény felekezeti szembenállás. A felnőtteknek ezért a gyermek vallásszabadságát és magánéletét tiszteletben tartva kell megtenniük a megfelelő lépéseket. A nevelés során tehát elengedhetetlen a folyamatos önvizsgálat. A szülői tökéletesség senkitől sem várható el, de megkövetelhető a megfelelő törekvés. Gyermekjogi nyelven ez azt jelenti, hogy meg kell próbálni megtalálni azt az egyensúlyt, ami egyaránt biztosítja az elégséges joggyakorlást a szülőnek és a gyermeknek. Bizonyos esetben ez megköveteli a felnőttől, hogy mondjon le autonómiája egy részéről és szánja oda idejét, energiáját és anyagi javait, hogy a kiskorú tettei, szavai meghallgatásra és megértésre találjanak.

A gyermek vallásszabadságát tehát elsősorban a mikrokörnyezetének kell biztosítani, azoknak, akik felnevelik őt. Ahhoz, hogy az előbbi jog hatékonyan érvényesülni tudjon, szükséges bevonásuk az őket érintő döntésekbe. Valamennyi kiskorúnak joga van saját álláspontját hangoztatni. A legkisebbeknél ez inkább törődést jelent, annak a megfigyelése, hogy miként viszonyulnak egy adott élethelyzethez. Az idősebbeknél pedig a vélemény kifejezésre juttatására gondolhatunk. A döntés meghozatalakor, valamint az iránymutatás és a tájékoztatás megadása során pedig a gyermek érettségére kell tekintettel lenni. Az érettségre nem lehet általános meghatározást adni. Minden gyermeknél egyedi mérlegelést igényel annak vizsgálata, hogy az adott kérdés, téma természetét megértette-e. Általában a szülők ismerik a legjobban a gyermeküket, de jelzésértékű lehet a kiskorúval interakcióba kerülő pedagógusok, szakemberek véleménye is. A részvétel ezért nem köthető életkorhoz. Az utóbbi a bevonást megvalósító módszerek igénybevételekor számít, mert egészen más hangnemben és kezdeményező szándékkal kell viszonyulni az 5 éves gyermekhez, mint a 15 éves fiatalhoz. A felnőtteknek ehhez tisztában kell lenniük azzal, hogy a kiskorút milyen jogok illetik meg, illetve hasznukra válna, ha alapvető pszichológiai és pedagógiai ismeretekkel is rendelkeznének. Az államnak tájékoztató kampányokat és szülői készség- és képességfejlesztő tanfolyamokat kellene indítania, mert nem mindenki van az utóbbiak birtokában. A legtöbb ember a nevelés során arra támaszkodik, amit ő is otthonról kapott. Öröklött mintát visz tovább és igyekszik jobban helytállni, mint elődjei. Korántsem biztos, hogy egészséges az a példa, ami előtte volt, más viselkedésforma megismerésének hiányában pedig képtelen felismerni annak helyességét vagy helytelenségét. Az állam viszont nem foglalhat állást abban, hogy melyik nevelési modellt részesíti előnyben, de támogathatja azokat a szervezeteket és egyházakat, amelyek segítik előmozdítani a békés családi együttélést.

A gyermekkorról való gondolkodás meghatározza a gyermeki jogok érvényesülésének a feltételeit. Ha az előbbi az emberi természet befejezetlen fejlődési szakaszaként írjuk le, akkor könnyen juthat az ember arra a megállapításra, hogy az egyén ebben a korban még nem rendelkezik saját elképzelésekkel és érzésekkel. Az utóbbi viszont nem állítható teljes bizonyossággal, ha a gyermekkorra a felnőtté válás egy állomásaként tekintünk, mert ebben az esetben el kell ismerni a gyermeki lét attribútumait. Érző, gondolkodó lényként kell tekinteni rájuk, akik az őket körülvevő világot érdeklődve szemlélik, rácsodálkoznak a mindennapi lét apróságaira és megélik azok kihívásait. A kiskorú véleményének megjelenése a döntésekben végső soron tehát azon múlik, hogy a szülők és a társadalom felismerik-e és

értékelik-e a gyermek önálló személyiségét. Észreveszik-e, hogy a szülői és a gyermeki jogok kiegészítik egymást, valamint elősegítik egymás hatékony és megfelelő érvényesülését. Janusz Korczak öröksége így tovább tud élni, nemcsak elméletben, hanem gyakorlatban is.

7. Irodalomjegyzék

Szakirodalom:

Priscilla ALDERSON-Joanna HAWTHORNE-Margaret KILLEN (2005) The participation rights of premature babies. *International Journal of Children's Rights*, vol.13., no.1-2. (2005) 31-50.

David ARCHARD: *Children-Rights and Childhood*. London, Routledge, 2014.

Ivana BANKOVIČ: Constructions of childhood and the concepts of children as beings and becomings. *Practice and Theory in Systems of Education*, vol. 9., no. 2. (2014) 129-135.

BENYUSZ Márta: Kiből lettek és kivé válnak a 21. század gyermekei? *Acta Humana*, 2021/4. 7-29.

Geraldine Van BUEREN: Children's rights in the family. In: Barbara STARK-Jacquelin HEATON (eds.): *Routledge handbook of international family law*. London-New York, Routledge, 2019.

CHRONOWSKI Nóra: Az alkotmány/bíráskodás potenciálja az üzleti szféra okozta emberi jogsérelmekkel szemben. *Alkotmánybírósági Szemle* 2023/1. 2-14.

DOLHAI Lajos: *A szentségek teológiája*. Budapest, Szent István Társulat, 2015.

DRINÓCZI Tímea - ZELLER Judit: A házasság és a család - alkotmányjogi értelemben. *Acta Humana*, 2005/4. 16-22.

Rana ESEED, Iris ZADOK, Mona KHOURY: Religion, Religiosity and Parenting Practices: An Examination of Jewish, Muslim, Christian and Druze Mothers in Israel. *The British Journal of Social Work*, 2023.

Danya GLASER: Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): a conceptual framework. *Child Abuse and Neglect*, 2002, vol. 26, 698–714.

GYURKÓ Szilvia: Támogatjuk, tűrjük vagy tiltjuk? - gyermekjogok Magyarországon. *Családi Jog*, 2013/4. 18-22.

HAJAS Barnabás- SCHANDA Balázs 67. §: A gyermekek jogai. In: JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*. Budapest, Századvég, 2009.

Thomas HAMMARBERG: The UN Convention on the Rights of the Child – and How to Make It Work. *Human Rights Quarterly*, vol. 12. (1990) 97-105.

Roger A. HART: *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Florence, UNICEF-United Nations Children's Fund, 1992.

HERCZOG Mária (szerk.): *Kézikönyv a Gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*. Budapest, CSAGYI-UNICEF, 2009.

Sally HESTER- Allison MOORE: Understanding Children's Participation through an Eliasian Lens: Habitus as a Barrier to Children's Everyday Participation Rights. *International Journal of Children's Rights*, vol. 26., no. 3 (2018) 446-467.

Sarah E. HOLMES: Will my child have their own faith?' Exploring the impact of parental beliefs on childhood faith nurture. *Journal of Beliefs & Values*, vol.43., no. 4. (2022) 430-447.

KASUBA Róbert István: A szülői felelősség, - mint jog és kötelezettség - megjelenése, és megélése a keresztény családokban In: BADACSONYI Zoltán (szerk.): *Betű és Lélek: jog és jogtudomány a kereszténység nézőpontjából: tanulmánykötet*. Budapest, Petrecz Sándor Alapítvány, 2021.

KISS Barna: *Útmutató az Alaptörvényhez*. Budapest, ORAC, 2022.

KOLTAY András: A véleménynyilvánítás szabadsága. In JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2018. 1-39.

Janusz KORCZAK: *How to Love a Child: And Other Selected Works Volume 1*. Vallentine Michell, 2018.

Herbert KÜPPER: A fiúk körülméletése Németországban - egy "botrányos" ítélet és annak orvoslása. *JURA*, 2013/2. 107-112.

LÁPOSSY Attila: Ki nevel a végén? - A szülő neveléshez való jogának alapjogi tartalmáról és hatáiról. *Családi Jog* 2022/3. 1-7.

Nick LEE: *Childhood and Society-Growing up in an Age of Uncertainty. Issues in society*. Maidenhead, Open University Press, 2001.

Laura LUNDY: 'Voice' Is Not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, vol. 33., no. 6. (2007)

LUX Ágnes: A 'család' fogalmának nemzetközi és európai szabályrendszere. *Közjogi Szemle*, 2021/4. 29-36.

LUX Ágnes: A gyermekek jogai. In: JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2018. 1-14.

LUX Ágnes: *Gyermekek jogai és kereszténység: a Szentszék nemzetközi gyermekjogi kötelezettségei*. Budapest, ORAC, 2022.

MAROSI Ildikó: Könyvismertetés-CSINK Lóránt (szerk.): Alapjogi kommentár az alkotmánybírói gyakorlat alapján. *Iustum Aequum Salutare*, 2022/1. 199-213.

Melissa MOSCHELLA: *To whom do children belong?: Parental Rights, Civic Education, and Children's Autonomy*. New York, Cambridge University Press, 2016.

OFFICE OF THE UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS: *Legislative History of the Convention on the Rights of the Child*. Volume 1. New York and Geneva, United Nations, 2007.

Piotr ROSZAK- Weronika KUDŁA: Faith-based education in Polish public schools – From battleground to common ground. *International Journal of Educational Development*, vol. 99. (2023) 1-7.

SCHANDA Balázs: A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága. In: JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2018. 1-33.

SCHANDA Balázs: A kiskorú vallásszabadsága - A gyermek vagy a szülő joga? *Kánonjog*, 2023. 81-88.

SCHANDA Balázs: Vallásszabadság, közjó, keresztény kultúra: Szempontok új (rég)i alapok kereséséhez. *Acta Humana*, 2020/3. 169-183.

Friedrich SCHWEITZER: Education on Religion and Worldviews: Perspectives to Child's Right to Religion. In: Liam GEARON- Arniika KUUSISTO -Saila POULTER- Auli TOOM- Martin UBANI (eds.): *Education on Religion and Worldviews*. London, Routledge, 2024.

Judith G.SMETANA: "It's 10 o'clock: Do you know where your children are?" Recent advances in understanding parental monitoring and adolescents' information management. *Child Development Perspectives*, vol.2., no.1. (2008) 19-25.

SZEIBERT Orsolya: A gyermek meghallgatása/véleménye, a gyermektartás, az élettárs szülők helyzete és az öt éves Ptk. - vitatható gyakorlatok. *Családi Jog*, 2019/3. 1-8.

UNITED NATIONS CHILDREN'S FUND: *Championing Children's Rights-A global study of independent human rights institutions for children*. Florence, UNICEF Office of Research, 2013.

David VOAS-Alasdair CROCKETT: Religion in Britain: Neither Believing nor Belonging. *Sociology*, vol.39., no.1. (2005) 11-28.

WEISS Emilia: A gyermeki jogok és a szülői jogok és kötelességek gyakorlásának néhány újabb kérdése. *Családi Jog*, 2010/1. 1-12.

Joanne WESTWOOD: Childhood in different cultures. In: Trisha MAYNARD and Sacha POWELL (eds.): *An Introduction to Early Childhood Studies*. UK, Sage, 2013.

Bíróági határozatok:

EH 2004.1019.

BH 2019.11.298.

Pfv.20666/2020/11.

Kfv.IV.37.714/2022/8.

Alkotmánybírósági határozatok:

995/B/1990. AB határozat

46/1994. (X. 21.) AB határozat

21/1996. (V.17.) AB határozat

39/2007. (VI. 20.) AB határozat

4/2013. (II.21.) AB határozat.

6/2013. (III. 1.) AB határozat

7/2014. (III.7.) AB határozat

1/2019. (II.13.) AB határozat

14/2019. (IV.17.) AB határozat

27/2021. (XI. 5.) AB határozat

3048/2022. (II.4.) AB határozat

3002/2024. (I.12) AB határozat

Emberi Jogok Európai Bírósága ítéletei, döntései:

Vojnity v. Hungary, no. 29617/07., 2013. február 12-i ítélet.

T.C. v. Italy, no. 54032/18., 2022. augusztus 19-i ítélet.

F.L.v. France, no. 61162/00., admissibility decision, 2005. november 3-i döntés.

Izevbekhai and Others v. Ireland , no. 43408/08., admissibility decision, 2011. május 17-i döntés.

Internetes linkek:

<https://aboutholocaust.org/hu/facts/ki-volt-dr-janusz-korczak-es-miert-doentoett-ugy-hogy-a-varsoi-getto-arvahanak-gyermekeivel-treblinkaba-megy>

<https://unicef.hu/igy-segitunk/gyermekeknek-az-unicef-nemzetkozi-szervezetrol/az-unicef-tortenete>

<https://unicef.hu/gyermekjogok>

ENSZ, UNICEF joganyag:

United Nations Treaty Collection,
https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4

UNICEF MAGYAR BIZOTTSÁG: *Gyermekszempmel a Gyermekjogi Egyezmény*. Magyarország, 2012. <https://unicef.hu/ezt-tesszuk-itthon/hazai-kutatasok/gyermekszempmel-a-gyermekjogi-egyezmeny>

General Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FGC%2F12&Lang=en, (2024.03.02)

General comment No. 20 (2016) on the implementation of the rights of the child during adolescence

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2F2FC%2FGC%2F20&Lang=en (2024.03.02.)

Jogforrások:

Gyermek Jogairól szóló 1989. november 20-án New Yorkban kelt Egyezmény.

Constitution of the Republic of Poland.

Constitution of the Republic of Singapore.

Alaptörvény

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013.évi V. törvény

A családok védelméről szóló 2011.évi CCXI. törvény.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011.évi CXC. törvény.

Az Alkotmánybíróságról szóló 2011.évi CLI. törvény.

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény.

A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952.évi IV. törvény.

20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet.

1983. évi Codex Iuris Canonici (CIC), az Egyházi Törvénykönyv. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal, szerkesztette, fordította és a magyarázatot írta: ERDŐ Péter. Budapest: Szent István Társulat. 2001.

2022. évi I. Törvény, Magyarországi Református Egyház Alkotmánytörvénye.

Magyarországi Evangélikus Egyház Törvénykönyve.

Decreto Legislativo 16 aprile 1994., n. 297.

Real Decreto 157/2022., de 1 de marzo, por el que se establecen la ordenación y las enseñanzas mínimas de la Educación Primaria.

Real Decreto 217/2022., de 29 de marzo, por el que se establece la ordenación y las enseñanzas mínimas de la Educación Secundaria Obligatoria.

Egyéb:

Te hogy látod? Gyermekjelentés a gyermekjogok helyzetéről, Magyarország, Hintalovon Alapítvány, 2019.